

A SZERZŐI JOG JÖVŐJE (IS) A TÉT – GONDOLATOK A GOOGLE BOOKS KÖNYVDIGITALIZÁLÁSI PROJEKTRŐL*

„A Google célja, hogy rendszerezze és egyetemesen hozzáférhetővé és hasznossá tegye a világ információit.”¹

Yoshiyuki Tamura szerint a szerzői jog és a technológia összefonódó fejlődéstörténetében három nagy „hullám” határolható el egymástól. Az „első hullámot” a nyomdagép (európai) feltalálása jelentette, ami végső soron a szerzői jogi védelem kifejlődését eredményezte. Ez az „eredeti szerzői jog” mindaddig, amíg a nyomdagépekhez való hozzáférés, illetve a nyomtatott művek reprodukálása komoly költségekkel járt, megbízhatóan védte az alkotókat a bitorlókkkal szemben. A XX. század második felében azonban az analóg másolókészülékek megjelenésével a társadalom mind nagyobb részének nyílt lehetősége a jogvédett tartalmak másolására. E második „hullám” az addigi jogi keretek – különösen a vagyoni jogok és a védelmi idő – módosítását eredményezte. Tamura szerint a fejlődéstörténet „harmadik hullámát” a digitális technológiák és az internet elterjedése szülte. Mivel ezek révén világviszonylatban tömegeknek adatik meg a szerzői alkotásokhoz való hozzáférés, ez még a korábbiaknál is jelentősebb kihívások elé állítja a jogalkotót és a jogosultakat.²

Tamura elmélete egyszerre hiányos és helytálló. *Hiányossága* abból ered, hogy említést sem tesz a szerzői jog világában feszültségeket generáló fénymásolási technológiáról, amely olyan változásokhoz vezetett (egyes országokban), mint a reprográfiai jogdíj, illetve az ehhez kötődő közös jogkezelés. *Helytállónak* pedig azért nevezhető, mert világosan rámutat arra, hogy a szerzői jogot – a törvényi szintű szabályozás három évszázada során – érő kihívások többségét az újonnan kifejlesztett és idővel tömegesen elérhetővé váló technológiai eszközök és alkalmazások gerjesztették.

*

A jelen tanulmány a TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KONV-2010-0005 azonosító számú, „Kutatógyletemi Kiválósági Központ létrehozása a Szegedi Tudományegyetemen” című projekt keretében készült, amely az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával valósul meg.

¹ E mottó a Google alapvető célkitűzését takarja. Angolul: „Google’s mission is to organize the world’s information and make it universally accessible and useful.” Lásd: <http://www.google.com/about/corporate/company/>. (Valamennyi internetes hivatkozás utolsó megtekintésének dátuma: 2011. június 30.)

² E fejlődéstörténet „hullámairól” lásd: Yoshiyuki Tamura: Rethinking Copyright Institution for the Digital Age. WIPO Journal, 2009. 1. sz., p. 66–68.

A digitális technológiák, illetve ehhez szorosan kapcsolódva az internet elterjedése a szerzői jog oldaláról nézve a legtöbb esetben negatív folyamatokat eredményezett. Ezek közül is kiemelkedik a napjainkban oly részletesen tárgyalt fájlcsere jelensége.³ Avagy például a társadalmilag oly hasznos keresőmotorok is csupán speciálisan erre a célra kidolgozott felelősségkorlátozási rendelkezések révén részesülnek – feltételekhez kötött – védelemben, máskülönben működésük gyakorlati ütközést mutatna a szerzők vagyoni jogaival.

Mindezek fényében továbbra is bátornak nevezhetők az olyan kezdeményezések, melyek jogvédett kifejezések/tartalmak engedély nélküli felhasználásával járnak együtt. E bátor törekvések közé sorolható a Google által beindított *Google Books projekt*. S bár a Gutenberg nevét viselő kezdeményezés révén már 1971 óta folyik könyvarchiválás,⁴ a „digitális könyvtár” kifejezéssel pedig a múlt évszázad vége óta egyre gyakrabban lehet találkozni,⁵ a könyvek „ipari méretű” szkennelése és elérhetővé tétele csak az elmúlt években válhatott realissá.⁶

Az írott kultúra digitalizálásában rejlő potenciál ráadásul óriási. Nem csupán a művekhez való online – korlátlan és az eredetivel elvileg megegyező minőségű – hozzáférés ténye tűnik kiemelkedőnek, hanem az is, hogy ily módon megőrizhetők akár több évszázados kulturális értékeink is, illetve az, hogy ily módon új közönség szólítható meg, ami új bevételi forrásokat eredményezhet.⁷ S e közönség nem pusztán a könyveket általában is olvasó embereket takarja, hanem azokat is, akiknek korunk digitális világában az olvasás az online médiákon keresztüli tájékozódást jelenti. A „digitális bennszülöttek”⁸ könyvolvasáshoz való „visszacsbításának” kiváló eszköze az irodalmi művek online hozzáférhetővé tétele. S ezt csak tovább fokozza az e-könyv formátum, illetve az ezek kényelmes olvasásához elengedhetetlen táblaszámítógépek és e-könyv olvasók rohamos terjedése.⁹ A könyvdigitalizálás a

³ A hazai jogirodalomból erről lásd különösen: *Mezei Péter*: Digitális sampling és fájlcsere. SZTE ÁJTK Összehasonlító Jogi Intézet, 2010. Legújabbán pedig lásd: *Bodó Balázs*: A szerzői jog kalózái – A kalózkodás szerepe a kulturális termelés és csere folyamataiban a könyvnyomtatástól a fájlcsere hálózatokig. Typotex, Budapest, 2011.

⁴ Lásd: <http://www.gutenberg.org>.

⁵ Peter Lyman és Mark Stefik elképzeléseiről lásd: *Murray Murrell*: Digital + Library: Mass Book Digitization as Collective Inquiry. *New York Law School Law Review*, 2010. 11. sz., p. 224–226.

⁶ Néhány fontosabb nonprofit (könyvtári) kezdeményezésről lásd: *Murrell*: i. m. (5), p. 233–236.

⁷ *The Authors Guild, et al., v. Google, Inc.*, 05 Civ. 8136 (S.D.N.Y.), Opinion, 22 March, 2011, p. 3. A végzés elérhető az alábbi linken: <http://www.nysd.uscourts.gov/cases/show.php?db=special&id=115>.

⁸ E kifejezést lásd: *Viviane Reding*: Digital Europe – Europe’s Fast Track to Economic Recovery. The Ludwig Erhard Lecture 2009, Lisbon Council, Brussels, 9 July 2009, p. 5.

⁹ Rendkívül friss hír, hogy az Amazon 2011. április 1. óta átlagosan több e-könyvet ad el, mint papír alapú kötetet (100 nyomtatott példányra 105 e-könyv jut). Lásd: *Claire Cain Miller, Julie Bosman*: E-Books Outsell Print Books at Amazon. *New York Times*, May 19, 2011, http://www.nytimes.com/2011/05/20/technology/20amazon.html?_r=1.

különbéle fogyatékossgal rendelkező személyek elérésére is kiváló lehetőséget teremt, a digitális tartalmak ugyanis sokkal könnyebben alakíthatók át Braille-írási formátumba vagy hangos könyvvé.

Írásos örökségünk, illetve a jelenleg is hozzáférhető irodalmi alkotások digitalizálása és online elérhetővé tétele kiemelkedő hasznossága mellett óriási akadályokba ütközik. Egy ideje napirenden van az ún. „*árva művek*” hasznosításának kérdése. Társadalmilag értékes tudás vesztet ugyanis kárba annak köszönhetően, ha egy mű szerzője ismeretlen, vagy ismeretlen helyen tartózkodik, s ezért nem kérhető tőle engedély művének felhasználására. Ráadásul a Google gazdaságilag – többek közt épp az árva művek miatt – ésszerűnek tűnő „*opt-out*” politikája is ütközik a szerzői jog rendszerével.¹⁰ Ugyancsak problémákat szülhet, hogy bár a szerzői jog – a legtöbb esetben, s így hazánkban is – alapvetően „technológiavak”, valójában mégsem képes lépést tartani a digitális világ kihívásaival.¹¹ Ezzel összhangban nem adható megnyugtató válasz arra a kérdésre, hogy ki, milyen feltételek mentén tehet lépéseket az emberiség ismeretanyagának társadalmilag kiemelkedően indokolt megőrzése és hozzáférhetővé tétele felé.¹²

*A kérdés tehát nem csupán egy technológiai alkalmazás, illetve felhasználás szerzői jogi megítélése, hanem nagy valószínűség szerint a szerzői jog egészének a jövője az online világban.*¹³

A Google Books projekt kiváló esettanulmányként szolgálhat ennek megválaszolásakor, hiszen egyértelműen hasznos célkitűzés rejti a világ egyik vezető online szolgáltatójának

¹⁰ Az egyik klasszikus érv szerint a Google „opt-out” politikája lehetővé teszi, hogy a cég a hasznos szolgáltatását anélkül nyújtsa, hogy a könyvek millióinak engedélyezésével járó tranzakciós díjakat (jogdíjakat, ügyvédi és egyéb járulékos költségeket) megfizesse. Lásd: *Alessandra Glorioso*: Gogle Books: an Orphan Works Solution? *Hofstra Law Review*, 2010, p. 992–993; *Stefan Bechtold*: Optionsmodelle und private Rechtsetzung im Urheberrecht am Beispiel von Google Book Search. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 2010, p. 286–287.

¹¹ Kiválóan igazolja e megállapítás helyességét a 2011 májusában nyilvánosságra hozott „Digital Opportunity – A Review of Intellectual Property and Growth” című angol jelentés. Lásd: <http://www.ipo.gov.uk/ipreview-finalreport.pdf>. A tanulmányt elkészítő munkacsoport, melynek élén Ian Hargreaves médiaprofesszor állt, ezért az angol szerzői jog reformját javasolja több olyan területen is, melyek az online tartalomfogyasztással függnek szorosan össze.

¹² A szerzői jog és a társadalmi igazságosság kapcsán lásd továbbá: *Lateef Mtima, Steven D. Jamar*: Fulfilling the Copyright Social Justice Promise: Digitizing Textual Information. *New York Law School Law Review*, 2010. 11. sz., p., 77–108. A tanulmány érdekes gondolatokat tartalmaz a magánfelek szerepét illetően a szerzői jog Egyesült Államokban meglévő alkotmányos célkitűzésének megvalósításában. Lásd: *Mtima, Jamar*: i. m. (12), p. 93–101.

¹³ Az Adolphsen–Mutz szerzőpáros találó véleménye szerint: „Világszerte vagy a szellemi tulajdon-jog eddig ismert legnagyobb lopásáról van szó, vagy épp eljött a kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek digitális világban való szabad hozzáférhetőségének aranykora.” Lásd: *Jens Adolphsen, Martina Mutz*: Das Google Book Settlement. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International*, 2009, p. 789.

kezdeményezése mögött. Ily módon a fenti kérdést úgy is meg lehet fogalmazni, hogy *a szerzői jognak meddig kell az egyedi szerzők érdekeit a társadalom megalapozott érdekeivel szemben oltalmaznia?*

A jelen tanulmány elsődleges célja ezért az, hogy a *Google* könyvdigitalizálási projektje elé „akadályokat gördítő” szerzői jogi aggályokat bemutassa. Mivel azt tudjuk, hogy a Módosított Egyezségi Megállapodást (MEM)¹⁴ a bíróság nem hagyta jóvá, ezért a tanulmány szerkezetét érdemes oly módon strukturálni, hogy a *Google* könyvdigitalizálási programjának történetét és technológiáját bemutató I. fejezetet a projekttel összefüggő, vitára okot adó szerzői jogi kérdéseket csokorba gyűjtő – egyelőre hipotetikus – fejtegetések kövessék, a projekt miatt indult perek keretében kötött Egyezségi Megállapodás (EM),¹⁵ illetve a MEM legfontosabb részleteinek bemutatása és ezek kritikája pedig csak ezt követően kerüljön sorra (II. és III. fejezet). Végül a IV. fejezet a könyvdigitalizálás jövőjével kapcsolatos legfontosabb információkat igyekszik csokorba gyűjteni.

I. fejezet – A Google Books projekt története és szerzői jogi relevanciája

2003 végén a *Google* akadémiai és szépirodalmi kiadókkal kötött olyan megállapodást, amelynek révén a kiadók által jegyzett kiadványok digitális másolatait hozzáférhetővé tette az interneten. A kiadók a megállapodás értelmében maguk dönthettek arról, hogy a köteteknek a *Google* mekkora részét vetítse ki. Általában a fogyasztók a műveknek csak egy csekélyebb részéhez férhettek hozzá, ám azokat se nem nyomtathatták ki, se nem tölthették le.¹⁶ Mindezek mellett a *Google* olyan linkeket tüntetett fel a könyvrészletek mellett, amelyek keresztül a kötetek megvásárolhatókká váltak.¹⁷

A *Google Print* pozitív visszajelzésein felbuzdulva az óriáscég egy új kezdeményezés, a „*Google Books Library Project*” részleteiről tájékoztatta a közvéleményt a frankfurti könyvvásáron 2004 decemberében. A *Google* több nagy könyvtárral¹⁸ kötött olyan megállapodást,

¹⁴ A MEM teljes tartalma elérhető az alábbi weboldalon: <http://books.google.com/booksrightsholders/agreement-contents.html>.

¹⁵ Az EM eredeti szövege elérhető az alábbi weboldalon: www.googlebooksettlement.com/intl/en/Settlement-Agreement.pdf.

¹⁶ Ennek fényében furcsa, hogy a szolgáltatásnak a „*Google Print*” nevet adták. E kezdeményezés valójában az alább kifejtett „*Partner Program*” előfutárának tekinthető.

¹⁷ Lásd: *Siva Vaidhyanathan: The Googlization of Everything and the Future of Copyright*. U.C. Davis Law Review, 2007, p. 1215.

¹⁸ Ezek száma mára 40 fölé ugrott, amiből 12 külföldi intézmény. A könyvtárak között megtalálható például a Harvard, az Oxford, a Princeton, a Stanford avagy a Michigani Egyetem könyvtára (Larry Page, a *Google* egyik tulajdonosa ide járt egyetemre), illetve a Bajor Állami Könyvtár, a Katalán Nemzeti Könyvtár vagy a New York-i Közkönyvtár. A könyvtárak teljes listáját lásd: <http://books.google.com/googlebooks/partners.html>. Az eredeti megállapodásokkal kapcsolatban lásd: *Vaidhyanathan*: i. m. (17), p. 1215–1216.

amelynek alapján a *Google* az általa kifejlesztett nagy teljesítményű szkennerek segítségével a könyvtári állományba tartozó kötetekről¹⁹ digitális másolatokat készített.²⁰ E másolatokból a könyvtárak is kaptak egy példányt, valamint a *Google* is elérhetővé tette őket egy külön erre a célra létrehozott weboldalon.²¹ Ezen az oldalon a felhasználók rákereshettek bármely kulcsszóra, majd megtekinthették a találati eredményeket. Köztulajdonban álló könyvek esetén a teljes tartalomhoz, jogvédett tartalmak esetén csupán a keresett kifejezést körülölelő szavakból álló rövid részletekhez (*snippets*) férhettek hozzá a fogyasztók.²² Abban az esetben, ha a keresett kulcsszó az adott műben többször is előfordult, a *Google* e részletek közül legfeljebb csak hármat jelenített meg. Mindezek mellett a weboldalon az érintett könyv legközelebbi közkönyvtári elérhetősége is feltüntetésre került, valamint az, hogy mely könyvesboltban vásárolható meg.²³

A „*Library Project*” mellett egy ún. „*Partner Program*” is meghirdetésre került.²⁴ Ennek keretében a *Google* a kiadókat engedélyével digitalizálhatja az azok által kiadott könyveket, feltéve, hogy az ezzel kapcsolatos engedélyezési jogokkal e kiadók rendelkeznek. Amennyiben egy kiadvány ilyen megállapodás alapján kerül be a rendszerbe, akkor a fogyasztó általi kulcsszavas keresés alkalmával a kulcsszót tartalmazó, valamint néhány azt megelőző és azt követő oldal is kivételre kerül. A *Google* olyan linkeket is elérhetővé tesz, amelyek segítségével a fogyasztó a kiadó vagy valamely könyvruház oldalára juthat el, ahol az adott kötetet megvásárolhatja. Az érintett kiadó továbbá bármely pillanatban megtilthatja a *Google*-nak, hogy az adott könyvet a továbbiakban is elérhetővé tegye. Ezenfelül, amennyiben a kiadó engedélyezte a cégnek, hogy az a könyv oldalain reklámokat helyezzen el, az ebből befolyó reklámbevételekből is részesül.²⁵

¹⁹ A partnerek közül csak a University of Michigan, a University of California és a Stanford University könyvtári állományából szkennelt be köztulajdonban lévő és szerzői jogilag védett köteteket a *Google*. A többi partner állományából csak a köztulajdonban lévő könyvek kerültek digitalizálásra. Lásd: *Jonathan Band: The Long and Winding Road to the Google Books Settlement*. John Marshall Review of Intellectual Property Law, 2010, p. 233.

²⁰ Jonathan Band szerint a projekt keretében kb. 30 millió könyv digitalizálása tűnik reális célnak. A *Google* nagy teljesítményű szkennerekével egy oldal lemásolása átlagosan 10 centbe kerül. Így a 30 millió, átlagosan 250 oldalas kötet esetén a *Google* költségei 750 millió USD-re rúghatnak. Lásd: *Band: i. m.* (19), p. 228.

²¹ Lásd: <http://books.google.com/>.

²² *Nari Na: Testing the Boundaries of Copyright Protection: The Google Books Library Project and the Fair Use Doctrine*. Cornell Journal of Law and Public Policy, 2007, p. 420.

²³ *Paul Ganley: Google Book Search: Fair Use, Fair Dealing, and the Case for Intermediary Copying* (Working Paper, 13 January 2006), p. 3–5.; http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=875384; *Na: i. m.* (22), p. 424–426.; *Vaidhyanathan: i. m.* (17), p. 1216.; *Band: i. m.* (19), p. 232–233.

²⁴ A *Partner Program* bétatesztje 2003-ban megtörtént, és hivatalosan a Frankfurti Könyvvásár idején, 2004 októberében jelentették be a program elindítását. Lásd: *Murrell: i. m.* (5), p. 237. A programhoz azóta (2009 júniusi adatok alapján) 30 000 kiadó csatlakozott két millió kiadvánnyal. Lásd: *Uo.*

²⁵ *Ganley: i. m.* (23), p. 2–3.; *Na: i. m.* (22), p. 423–424.; *Band: i. m.* (19), p. 231.

Az előbbi két részterületet felölelő teljes projekt mára hatalmas méreteket öltött. Egyes becslések szerint a világon kb. 174 millió egyedi kötet látott eddig napvilágot,²⁶ melyek közül a *Google* egyik jogásza szerint „hozzávetőleg 15 millió könyvet” sikerült már beszkenyelni.²⁷

Tekintettel arra, hogy a „*Partner Program*” keretében a *Google* minden szükséges engedélyt beszerzett, ezért a későbbi perekben semmilyen szerzői jogi aggály nem merült fel az ennek keretében történt felhasználásokkal kapcsolatban. Ezért a jelen tanulmány sem kíván e programmal érdemben foglalkozni. A „*Library Project*” azonban legkevesebb három szerzői jogilag releváns cselekményt ölel fel. Egyrészt a *Google* jogvédett könyvek teljes tartalmát digitalizálta (vagyis többszörözte). Másrészt a fogyasztói kulcsszavas keresést követően rövid részletet tett elérhetővé (másként a „nyilvánosság számára hozzáférhetővé”).²⁸ Végül a *Google* a digitalizálást követően rendelkezésre álló fájlból egy példányt a könyvtárak rendelkezésére bocsátott. A *Google Books*-perben a felperesek mégis csak az első pontban említett felhasználást vitatták.²⁹

II. fejezet – Szerzői jogi fejtegetések

Bár az alábbiakban ismertetésre kerülő két alapügyet a felek egyezségi megállapodással igyekeztek rendezni, mégis érdekesnek tűnik eljátszani a gondolattal, hogy vajon a bíróság miként ítélte volna meg a *Google* tevékenységét. Más szavakkal: *megállapítást nyert volna-e a Google felelőssége a felhasználásokért, esetleg sikerült volna valamilyen módon kimentenie magát?* Fontos, hogy az erre a kérdésre keresett (adott) válasz csupán elvi jelentőségű, mivel kevés esély mutatkozik arra, hogy a jogvitát – az egyezségi megállapodás helyett – érdemi döntés zárja majd le.

A kérdés megválaszolásához ezért elsőként a *Google* könyvszkenelési tevékenységét kell áttekinteni, melynek fényében arra is világosan következtetni lehet, hogy mely országban, mely jog alapján lehetne pert indítani a *Google*-lal szemben. Ezek után pedig vizsgáljuk meg azt, hogy a tényleges felhasználás az Egyesült Államokban, illetve általánosságban az Európai Unió területén ütközik-e valamely szerzői jogosultsággal, illetve hogy beleillik-e valamely szabad felhasználási kategóriába.

²⁶ I. m. (7), p. 3., 1. lábjegyzet.

²⁷ A Simon Morrisonnal készült interjú lásd: Gépolvasási verseny, HVG, 2011. április 23., p. 40.

²⁸ E ponton fontos megjegyezni, hogy az Egyesült Államok szerzői jogi törvénye nem tartalmaz a fenti zárójeles részben található kifejezésnek (angolul: „making available to the public”) megfelelő kizárólagos vagyoni jogot, e felhasználási cselekmény a „public display”, vagyis a nyilvános előadás fogalma alá sorolható. Lásd: United States Copyright Act, 17 U.S.C., Art. 106(5). (A továbbiakban: USCA).

²⁹ Ezért a másik két felhasználási cselekmény érdemi tárgyalása nem a peres eljárást ismertető III. fejezetben, hanem a *Google Books projekt szerzői jogi megítélésével* kapcsolatos elvi fejtegetéseket tartalmazó II. fejezetben lesz olvasható.

II.1. Kollíziós jogi alapvetések

A nemzetközi szerzői jog egyik régóta alkalmazott tétele, hogy a szerzői jogosultak műveik vonatkozásában nem világszintű védelemmel, hanem *nemzeti szinten biztosított oltalmak csokrával* rendelkeznek. Ebből következik egyrészt az, hogy a szerzői jog *territoriális jellegű*, vagyis a nemzetállamok a saját földrajzi területükre nézve maguk szabályozhatják a szerzői jogi védelem feltételeit és tartalmát.³⁰ Másrészt az, hogy a jogosultak mindenkor a jogvédelem igénylésének helye szerinti oltalomra („*lex loci protectionis*”) hivatkozhatnak egy konkrét eljárásban.³¹ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy valamennyi felhasználást elemeire bontva, egyenként kell megvizsgálni annak megállapítása érdekében, hogy a *részmozzanatok vonatkozásában melyik ország (vagy országok) joga az alkalmazandó, illetve alkalmazható.*

A Google által alkalmazott technológia, illetve a könyvdigitalizálási projekt lényege nagyon röviden a következő. A Google elsőként nagy teljesítményű szkennere segítségével képfájlt készített a forrásművekről. Ebből egy szövegfelismerő szoftver automatikusan szövegfájlt generált. A Google mindkét másolatot tartós jelleggel megőrizte az Egyesült Államok földrajzi területén található szerverein. A Google Books oldalon lefuttatott kulcsszavas keresésre is a Google Egyesült Államokban fenntartott szerverein került sor. A lehívás során azonban a kivetített részlet, illetve – ha erre lehetőség volt – a teljes tartalom az érintett felhasználó országának földrajzi területén (a felhasználók számítógépén) is hozzáférhetővé vált.³²

E technológia fényében kijelenthető, hogy mivel a többszörözésre és a másolatok szervereken való tárolására az Egyesült Államok területén kerül(t) sor, ezért e felhasználások vonatkozásában kizárólag az amerikai bíróságok jogosultak eljárni, az alkalmazandó jog pedig az USCA lehet. Abban az esetben, ha a *jogvédett tartalmak* egy másik országban (például hazánkban vagy egy másik európai országban) a nyilvánosság számára hozzáférhetővé váltak, esetleg a másodpéldányokat más országokban terjesztették, akkor az adott állam szerzői joga is alkalmazhatóvá válik.³³

³⁰ Melynek általános kereteit persze a nemzetközi – és az Európai Unió vonatkozásában a közösségi – szerzői jogi normák hosszu ideje kijelölik.

³¹ Köszönhetően a nemzeti elbánás elvének, a külföldi alkotók a nemzeti bíróságok előtt ugyanolyan jogokat érvényesíthetnek, mint az adott ország állampolgárai. Lásd: Berni Uniói Egyezmény (BUE), 5. cikk (1) bekezdés; WIPO Szerzői Jogi Egyezmény, 3. cikk (mely a BUE vonatkozó passzusának értelemszerű alkalmazását írja elő); WIPO Előadásokról és Hangfelvételekről Szóló Szerződés, 4. cikk; TRIPS-megállapodás, 3. cikk. (A TRIPS-megállapodás 4. cikke mindezt a legnagyobb kedvezményes elbánás elvével bővítette tovább.)

³² A Google által alkalmazott technológiával összefüggésben lásd: *Sebastian Kubis*: Digitalisierung von Druckwerken zur Volltextsuche im Internet – die Buchsuche von Google („Google Book Search”) im Konflikt mit dem Urheberrecht. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2006, p. 375., 378., *Adolphsen, Mutz*: i. m. (13), p. 791.

³³ A nemzetközi magánjogi kérdések elemzését lásd részletes: *Adolphsen, Mutz*: i. m. (13), p. 790–792., 797–798; *Karl-Nikolaus Peifer*: Das neue Google Book Settlement Agreement – Chancen verspielt oder gewahrt? Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht - Praxis, 2010, p. 1–3.

Végül fontos megemlíteni, hogy a *Google* a digitalizált könyvekről a partnerkönyvtárak részére egy másolatot juttatott. Ez elvi szinten a terjesztés vagyoni jogának sérelmét eredményezheti. Mivel azonban a nem amerikai könyvtárak gyűjteményeiből a *Google* csakis a közkincsbe tartozó köteteket digitalizálta, ezért a terjesztés jogának a sérelme az amerikaiaktól eltérő jogrendszerekben kizárt.

II.2. Felhasználás az Egyesült Államok szerzői joga fényében

Az USCA alapján a jogvédett művek többszörözése, illetve bármely ehhez kapcsolódó felhasználása kizárólag a szerzői jogosult előzetes hozzájárulásával lehetséges.³⁴ Ennek megfelelően bármely, kizárólagos vagyoni jogot érintő, engedély nélküli hasznosítás „*prima facie*” ok a szerzői jogi per beindítására. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a felhasználó minden esetben vesztes per elé nézne. Az alábbiakban azt kell szemügyre vennünk, hogy az egyes felhasználási részmozzanatok vonatkozásában kínál-e az Egyesült Államok törvényi és esetjoga a *Google* számára valamilyen lehetőséget a jogsértés megállapításának kizárására, illetve a jogsértés alóli kimentésre.

Az egyes részletek fogyasztók általi kulcsszavas keresést követő online „kivetítése” kapcsán, mely bár alapvetően ellenkezik a nyilvános előadás jogával,³⁵ a *Google* nagy valószínűség szerint sikerrel hivatkozhatna az Egyesült Államok esetjogában kiforrott *de minimis-tesztre*. E tétel ugyanis kizárja a felelősségre vonás lehetőségét a csekély mennyiségű felhasználások esetén. Más szavakkal: a jogellenesség megállapításához a felperesnek azt kell bizonyítania, hogy a felhasználás meghalad egy triviális, minimális mértéket, s a két érintett mű között mennyiségi vagy minőségi értelemben lényeges hasonlóság fedezhető fel („*de minimis non curat lex*”).³⁶ Az amerikai szerzői jog ugyanis nem kíván foglalkozni a „bagatell ügyekkel”.³⁷ És bár kétségtelen, hogy a *Google* könyvek millióinak sok száz millió oldaláról képes részleteket kivetíteni, e csekély terjedelmű szövegek jelentősége *önmagukban nézve* elhanyagolható, s nem elegendő ahhoz, hogy a bíróság előtt a jogsértés megállapításra kerüljön.³⁸

³⁴ Az USCA Art. 106 szerint: „Subject to sections 107 through 122, the owner of copyright under this title has the exclusive rights to do and to authorize any of the following ...” (kiemelés a tanulmány szerzőjétől).

³⁵ USCA Art. 106(5).

³⁶ Mezei: i. m. (3), p. 59. Az amerikai joggyakorlatból lásd különösen: *Ringgold v. Black Entertainment Television Inc.*, 126 F.3d 70 (1997); *Warner Brothers, Inc., et al. v. American Broadcasting Companies, Inc.*, et al., 720 F.2d 231 (1983).

³⁷ „The law does not concern itself with trifles”. Lásd: *Ringgold v. Black Entertainment Television Inc.*, p. 74.

³⁸ *Matthew Sag: The Google Book Settlement and the Fair Use Counterfactual*. New York Law School Law Review, 2010, p. 25.

Ezzel ellentétben az eredeti szkennelése, az így előállított képfájlnak a szövegfelismerő szoftver segítségével való átalakítása, valamint e fájlnek a *Google* szerverein való tárolása a *többszörözés* kizárólagos jogának egyértelmű megsértését eredményezi.³⁹ A digitális másodpéldányoknak az eredeti könyvtárakkal való „megosztása” pedig a *terjesztés* kizárólagos jogával mutat ütközést.⁴⁰ A kérdés ezek után az, hogy e jogsértésekkel összefüggésben sikerrel hivatkozhat-e a *Google* valamely kimentő körülményre.

Elsőként a *könyvtárak részére juttatott másodpéldányok* jogi helyzetét érdemes szemügyre venni. Ezen a ponton különös figyelmet érdemelnek az *USCA* azon rendelkezései, amelyek a könyvtári állományban lévő kötetek megőrzési célú többszörözését teszik lehetővé. A törvény egyrészt általánosságban engedélyezi a könyvtárak, illetve munkájuk keretében eljáró alkalmazottaik részére, hogy az intézmény gyűjteményeiben fellelhető művekről egy példányt készítsenek, feltéve, hogy a többszörözés nem haszonszerzési célokból történik, a könyvtár nyilvános, és a másodpéldányon szerepel a szerzői jogra való utalás.⁴¹ Másrészt a nyilvánosságra hozott művekről⁴² legfeljebb három másolat készíthető annak megelőzése érdekében, hogy a forrásmű megsérülése, amortizálódása, elvesztése, ellopása, illetve az eredeti hordozó elavulása esetére tartalékpéldány álljon a könyvtár rendelkezésére. E szabad felhasználási esetkör alkalmazásának feltétele egyrészt, hogy a könyvtárnak előzetesen gondos keresést kell lefolytatnia annak meghatározására, hogy más módon képes-e tartalékpéldányt beszerezni, másrészt hogy a digitális másolat csakis a könyvtár területén váljék elérhetővé.⁴³

Ez utóbbi lehetőség alkalmazásának nagy valószínűséggel gátat szab, hogy a „*Library Project*” keretében a könyvtárak előre megfontoltan bocsátották a *Google* rendelkezésére az állományukba tartozó könyveket, s a biztonsági másolat készítését nem előzte meg az alternatív pótláshoz szükséges kutatás.

Ettől eltekintve azonban az *USCA 108(a)* szakasza érdemi védelmet nyújthat a könyvtárak számára készített másolatokat illetően. Az alapján ugyanis a másodpéldányok elkészítésére a könyvtár *jogosult*, viszont a norma nem rögzíti, hogy a tényleges többszörözést miként lehet megvalósítani.⁴⁴ Ennek megfelelően ha a könyvtár és a *Google* között létrejött

³⁹ *USCA* Art. 106(1).

⁴⁰ *USCA* Art. 106(3). Ismét érdemes hangsúlyozni, hogy a *Google* csupán három könyvtárral kötött olyan megállapodást, amelynek révén a cég az általuk megőrzött jogvédett műveket is digitalizálta. Valamennyi többi könyvtárból csakis a közkinccsbe került művek kerültek átadásra. Vö.: 18. lábjegyzet.

⁴¹ *USCA* Art. 108(a).

⁴² Az *USCA* Art. 108(b) pontja a nyilvánosságra nem hozott kötet többszörözéséről tesz említést. A *Google Books projekt* keretében ilyen művek nem kerültek felhasználásra, tehát e törvényhelyet érdemben nem szükséges vizsgálni.

⁴³ *USCA* Art. 108(c).

⁴⁴ Lásd: „... it is not an infringement of copyright for a library or archives, or any of its employees acting within the scope of their employment, to reproduce no more than one copy or phonorecord of a work ...”

szereződés alapján a Google a könyvtár „ügynökeként” járt el a digitalizálás során, akkor a munkavégzés ellentételezéseként átadott másodpéldányok⁴⁵ a könyvtár által elkészítettnek tekintendők,⁴⁶ s így azokra a fenti törvényhely az irányadó.⁴⁷

A fenti megállapítás a Google további felhasználásaival kapcsolatban nem nyújthat kimentést. Más szavakkal: a Google az USCA Art. 108(a) előírására csakis a könyvtárak részére juttatott másodpéldányok vonatkozásában hivatkozhat,⁴⁸ az eredeti digitalizálást, illetve az ezzel összefüggő részcselvényeket azonban nem fedti le.⁴⁹ Ezek vonatkozásában pedig legfeljebb az Egyesült Államok szerzői jogában több mint másfél évszázada konstans jelleggel formálódó *fair use-tesztet* hívhatja segítségül.⁵⁰ Ez kimentő körülményként („*affirmative defense*”) szolgál azokra az esetekre, ha valaki engedély nélkül úgy használ fel jogvédett alkotást, hogy ezt valamely ésszerű céllal alá tudja támasztani.⁵¹ Amennyiben a cél indokolt, akkor az eljáró bíróságnak négy – összehatásában vizsgálандó – faktor⁵² mentén kell határoznia a felhasználásról. Az amerikai szerzői jognak a *fair use-teszt* ily módon egy olyan „kritikus biztonsági szelepe”,⁵³ amely a bíróságok számára lehetővé teszi, hogy esetileg mérlegelhessenek a felhasználások jogszerűségéről egyrészt a szerzői jogosultak, másrészt a társadalom tagjai érdekeinek a fényében.⁵⁴

A Google a *fair use-tesztre* alapozott érvelésében kulcsfontosságú szerepet szánt a *Kelly v. Arriba Soft-* és a *Perfect 10 v. Amazon-*ügyben hozott ítéletnek.

Az előbbi ügyben az alperes internetes keresőmotorja vizuális alkotások online fellelésére szakosodott. A program működését egy, a világháló valamennyi honlapját időszakosan átpásztázó automatikus program (egy ún. „*crawler*”) segítette. Ez az interneten található fényképekről a cég szerverére egy csökkentett méretű másolatot (ún. „*thumbnail*”) mentett,

⁴⁵ Lásd: *Vaidhyanathan*: i. m. (17), p. 1216., különösen a 29. lábjegyzetet.

⁴⁶ Erre enged következtetni a University of Michigan híradása is: Google/U-M project opens the way to universal access to information, December 14, 2004, <http://ns.umich.edu/?Releases/2004/Dec04/library/index>.

⁴⁷ Hasonló véleményt lásd: *Band*: i. m. (19), p. 256–257. Vaidhyanathan azonban erősen kétségesnek tartja, hogy a Google erre az „ügynöki feladatra” fel lenne hatalmazva. Lásd: *Vaidhyanathan*: i. m. (17), p. 1222.

⁴⁸ *Adolphsen, Mutz*: i. m. (13), p. 793.

⁴⁹ *Na*: i. m. (22), p. 433–434.

⁵⁰ USCA Art. 107. Ennek alkalmazhatósága mellett számos neves szerzői jogász (köztük William Patry és Lawrence Lessig), illetve szerzői joghoz értő, de nem jogász személy (például Cory Doctorow) tört lándzsát. Gondolataik elemzését és kritikáját lásd: *Vaidhyanathan*: i. m. (17), p. 1223–1224.

⁵¹ Az USCA Art. 107-a alapján ilyen többek közt a kritikai, magyarázati, híradási, oktatási (beleértve a tantermi használatra történő többszörözést is), tudományos vagy kutatási célú használat.

⁵² E négy faktor a következő: (1) a használat célja és jellege, beleértve, hogy e használat kereskedelmi természetű vagy nonprofit oktatási célú-e; (2) a szerzői joggal védett mű természete; (3) a felhasznált résznek a mértéke és lényegessége a szerzői joggal védett műhöz mint egészhez viszonyítva; és (4) a használatnak a szerzői joggal védett mű potenciális piacára vagy értékére kifejtett hatása.

⁵³ *William F. Patry, Shira Perlmutter*: Fair Use Misconstrued: Profit, Presumptions and Parody. *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, 1992, p. 668.

⁵⁴ A *fair use-tesztet* lásd részletesen: *Mezei*: i. m. (3), p. 52–74.

majd kulcsszavakkal párosította azokat. Amennyiben a felhasználó az eredeti méretű képet kívánta megtekinteni, akkor a kisebb felbontású fájlra kattintva megethette azt. Az *in-line linking* technológia révén a fénykép nagy felbontású példányát a szoftver az eredeti honlapról anélkül jelenítette meg az *Arriba Soft* oldalán, hogy arról másolatot készített volna.⁵⁵ Az *Arriba Softot* végül egy fotóművész, *Leslie Kelly* perelte be, mivel szerinte a fenti tevékenység az engedélye nélkül szerzői jogainak megsértését eredményezte.

A *Ninth Circuit*⁵⁶ szerint az *Arriba Soft* tevékenysége *fair use*-nak tekinthető. Az indokolás releváns része szerint a *thumbnail*ek hozzáférhetővé tétele az első törvényi faktor értelmében transzformatívnak tekinthető, mivel az információk internetes keresésének elősegítése olyan, társadalmilag hasznos funkció, amely teljesen eltér az eredeti fotóművészeti alkotás (művészeti, esztétikai) rendeltetésétől.⁵⁷ Mivel az eredeti művek nyilvánosságra hozott, kreatív alkotások voltak, ezért a második faktor a felperes javára szól.⁵⁸ A harmadik faktor azonban már nem. Bár az *Arriba Soft* szoftvere a forrásműveket egészében többszörözte, a *Ninth Circuit* meglátása szerint a cég szolgáltatása mindezt szükségessé tette. Enélkül ugyanis az indexelés nem lehetett volna teljes értékű.⁵⁹ Végül a negyedik faktor tekintetében a bíróság úgy találta, hogy a képek „mindössze” indexálási célú összegyűjtése és megjelenítése arra sem alkalmas, hogy *Kelly* fényképeinek a piacát negatívan befolyásolja. Sőt, az eljáró fórum szerint a felhasználás nem hogy elriasztotta volna a weben böngészőket az eredeti képektől, hanem – a pontos elérési cím megadása révén – inkább azokhoz irányította őket.⁶⁰

Néhány évvel később a *Ninth Circuit* hasonló problémával szembesült a *Perfect 10 v. Amazon*-ügyben.⁶¹ A jogvita alapját a *Google Image Search in-line linking* szolgáltatása adta,⁶²

⁵⁵ Leslie A. Kelly, et al., v. Arriba Soft Corporation, 336 F.3d 811 (2003), p. 815–816. A technológia működése révén a felhasználónak nem feltétlenül tűnhetett fel, hogy a kép egy másik oldalról „érkezik”, mivel az az *Arriba Soft* honlapja előtt felugró új ablakban vált láthatóvá. A felugró ablakban egyébként HTML-hivatkozás formájában megadásra került a kép elérhetőségének pontos címe. A jogesettel kapcsolatban lásd: *Ganley*: i. m. (23), p. 9–11.; *Band*: i. m. (19), p. 237–239.; *Sebastian Kubis*: i. m. (32), p. 373.

⁵⁶ A szövetségi fellebbviteli bíróságokat az amerikai jogi zsargonban a számuk szerint szokás említeni, így például a „Ninth Circuit” a kilencedik körzethez tartozó szövetségi kerületi bíróságok fellebbviteli fórumát jelenti (hivatalos nevén „Court of Appeals for the Ninth Circuit”). A továbbiakban pusztán számuk szerint lesznek rövidítve e fórumok.

⁵⁷ *Kelly v. Arriba Soft*, p. 818–820.

⁵⁸ *Kelly v. Arriba Soft*, p. 820.

⁵⁹ *Kelly v. Arriba Soft*, p. 821.

⁶⁰ *Kelly v. Arriba Soft*, p. 821–822.

⁶¹ *Perfect 10, Inc., v. Amazon.com, Inc.*, 487 F.3d 701 (2007). Az esetek vizsgálatát lásd még: *Ben Kociubinski*: Copyright and the Evolving Law of Internet Search – *Field v. Google, Inc.* and *Perfect 10 v. Google, Inc.* Boston University Journal of Science and Technology Law, 2006, p. 378–387; *Jonathan Band*: The Perfect 10 Trilogy. Computer Law Review International, 2007, p. 144–145; *Eric Carnevale*: Questions of Copyright in Google’s Image Search: Developments in *Perfect 10, Inc. v. Amazon.com, Inc.*; Boston University Journal of Science and Technology Law, 2008, p. 132–143.

⁶² Az *Amazon* perbe fogását az indokolta, hogy a cég a *Google AdSense* üzleti programjába bekapcsolódva részesült a *Google* fizetős keresési szolgáltatásából származó bevételekből.

amely a cache-memóriában való rögzítés segítségével a közvetlenül már nem hozzáférhető képek elérését is lehetővé tette.⁶³ Az erotikus tartalmú fotók és filmek készítésével, illetve terjesztésével foglalkozó *Perfect 10* egyes képeit több magánszemély is engedély nélkül többszörözte, akiknek a honlapjáról a cég sikerrel követelte a jogvédett képek eltávolítását. A cache-memóriában történt rögzítés révén azonban a kérdéses tartalmak továbbra is hozzáférhetőek maradtak a kitartó kereső számára.

A bíróság világossá tette, hogy a *Google* által nyújtott szolgáltatás világosan sérti a szerzői jogosultak nyilvános előadáshoz fűződő kizárólagos szerzői jogát. Az *USCA* értelmező rendelkezése szerint ugyanis a nyilvános előadás „egy másolat” bemutatását jelenti,⁶⁴ és ennek a *Google* szerverén rögzítésre került valamennyi *thumbnail* eleget tesz. Ezzel szemben a teljes felbontású fotók tekintetében (a linkelés miatt) nem beszélhetünk jogsértésről.⁶⁵ Mivel azonban – a *Kelly*-ügyben előadottakkal megegyezően – a társadalom számára hatékony internetes keresések lefolytatását segítő *thumbnail*ek készítése és az *in-line linking* gyakorlata transzformatívnak tekinthető, s a bíróság megítélése szerint ez a felhasználás nem alkalmas a *Perfect 10* piaci megítélésének vagy érdekeinek negatív befolyásolására,⁶⁶ ezért a *fair use*-teszt a jogellenes előadás alól is kimentésben részesíti a *Google*-t.⁶⁷

Bár a *Google Books*-ügy a *Second Circuit* illetékességi területéhez tartozó körzeti bírósághoz került, a *Ninth Circuit* fenti döntései minden bizonnyal szerepet játszottak volna az ítélelhozatal során. Azok legfontosabb megállapításai a „*Library Projectre*” ugyanis – az alábbiak szerint – alkalmazhatónak tűnnek.

Az első faktor szempontjából különös jelentőséggel bír, hogy a *Google* profitorientált *válalkozás*, amit a *Google Books* oldalon (és a konkrét könyveken) elhelyezett reklámokból befolyó bevételek, valamint a *MEM* alapján beindítani tervezett intézményi előfizetés világosan igazol. Az amerikai bírói esetjog azonban a felhasználás céljának és jellegének elemzésekor mindig nagyobb jelentőséget tulajdonít annak, hogy a felhasználás transzformatív, átalakító jellegű volt-e. Amennyiben a felhasználás révén az eredeti tartalom új céllal vagy jelentéstartalommal bővül, esetleg új jelleget kap, akkor az első faktor az alperes javára ér-

⁶³ Például mert megváltoztatták a kép elérési címét, vagy törölték az oldalról. A keresőmotor magyar nyelvű verziója egyébként „tárolt változat” néven említi ezt a másolatot.

⁶⁴ „To ‘display’ a work means to show a copy of it, either directly or by means of a film, slide, television image, or any other device or process or, in the case of a motion picture or other audiovisual work, to show individual images nonsequentially.” Lásd: *USCA* Art. 101. (kiemelés a tanulmány szerzőjétől).

⁶⁵ *Perfect 10 v. Amazon.com*, p. 715–718. Ugyanezen érv miatt a terjesztéshez fűződő kizárólagos jogosultság tekintetében sem állapította meg a bíróság a *Google* felelősségét, hiszen terjeszteni is csak konkrét fizikai másolatot lehet. *Uo.*, p. 718–719.

⁶⁶ A *Perfect 10* nem tudta bizonyítani azon állítását, mely szerint a csökkentett felbontású képek hozzáférhetővé tétele révén csökkentek volna bevételei a mobiltelefonos letöltések – akkoriban felfutó – piacán. Lásd: *Perfect 10 v. Amazon.com*, p. 724–725.

⁶⁷ *Perfect 10 v. Amazon.com*, p. 720–725.

tékelhető.⁶⁸ Könyvek millióinak digitalizálása és online kereshetővé tétele pedig könnyen tekinthető új célúnak és jellegűnek, vagyis transzformatívnak.⁶⁹ Ugyancsak háttérbe szorulhat a kereskedelmi jellegre hivatkozás abban az esetben, ha a felhasználás az alkotmányos előírásból is levezethető célkitűzést, a kreatív munkák terjesztését valósítja meg.⁷⁰

Érdeemes e helyütt kiemelni, hogy a felsőbb bírósági gyakorlat a transzformatív jelleg értelmezését illetően nem tekinthető egységesnek. Ezt leginkább az ún. *MP3.com-ügy* példázza.⁷¹ Ebben az esetben a felhasználók az alperes *MyMP3.com* nevű szolgáltatása révén az általuk jogszerűen megvásárolt lemezeket⁷² a cég szerverein tárolhatták, s azokhoz bárhonnán és bármikor hozzáférhettek. Az eljáró bíróság szerint a szolgáltatás a jogosultak többszörözéséhez és továbbközvetítéshez fűződő kizárólagos jogainak a megsértését eredményezte.⁷³ Az alperes a *Sony-ügyben* használt „*time-shifting*” („időeltolás”) kifejezés⁷⁴ analógiája révén „a tér eltolására” („*space-shifting*”) alapította védekezését. Az eljáró bíróság azonban az első faktor fentiekben említett mindkét elemét a felperes javára értékelte. Az *MP3.com* tevékenysége egyrészt kereskedelmi természetű volt, másrészt a bírák szerint a tömörítés nem tekinthető érdemi átalakításnak, vagyis nem bírt transzformatív jelleggel.⁷⁵ Amennyiben azonban ez az érvelés helytálló, úgy könyvek millióinak pusztaszkennelése (fényképfájlbá való „átalakítása”) sem feltétlenül tekinthető transzformatívnak.

Az alábbiakban térjünk át a további törvényi tényezőkre. Létezik olyan vélemény, amely szerint a forrásművek publikált jellege erősíti a felhasználó pozícióit a *fair use-tesztre* való hivatkozáskor.⁷⁶ A második faktor azonban nagy valószínűség szerint inkább a felpereseknek kedvezne, mivel a szkennelt (és még jogvédett) könyvek nagy többsége kifejező jellegű, kreatív alkotás.⁷⁷

⁶⁸ Mindezt a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság is rögzítette. Lásd: Luther R. Campbell, et al. v. Acuff-Rose Music, Inc. 510 U.S. 569 (1993), p. 579.

⁶⁹ *Ganley*: i. m. (23), p. 13–14; *Na*: i. m. (22), p. 439.

⁷⁰ *Sega Enterprises, Ltd., v. Accolade, Inc.*, 977 F.2d 1510 (1992), p. 1523; *Religious Technology Center v. Netcom On-Line Communication Services, Inc.*, 907 F.Supp. 1361 (1995), p. 1378–1379.

⁷¹ *UMG Recordings, Inc., et al., v. MP3.com, Inc.*, 92 F.Supp.2d 349 (2000). Az eset elemzését lásd *Ganley*: i. m. (23), p. 11–12. A magyar szakirodalomban pedig lásd *Zachar Balázs*: Internetes zenefelhasználás az elmúlt évek jogeseteinek tükrében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 107. évf. 6. sz., 2002. december, p. 4–5.

⁷² A felhasználók a lemezeket az alperes online értékesítő partnereitől („Instant Listening Service”) vásárolhatták meg, illetve jogszerűen megszerzett albumaikat számítógépük CD-meghajtójába behelyezve „azonosíthaták” azokat (ezt nevezték „beam it” opciónak). Lásd: *UMG v. MP3.com*, p. 350.

⁷³ *UMG v. MP3.com*, p. 351.

⁷⁴ *Sony Corporation of America et al. v. Universal City Studios, Inc. et al.* 464 U.S. 417 (1983), p. 423–424.

⁷⁵ *UMG v. MP3.com*, p. 351–352.

⁷⁶ *Na*: i. m. (22), p. 441; *Sag*: i. m. (38), p. 31–32.

⁷⁷ *Ganley*: i. m. (23), p. 14.

A *Kelly v. Arriba Soft*-ügyben előadottakhoz hasonlóan a harmadik faktor viszont valószínűleg a fair használat mellett szólna. Abban az esetben ugyanis, ha a könyveknek csupán a részletei kerültek volna többszörözésre, a *Google Books* adatbázis képtelen lett volna ellátni eredendő célját. Más szavakkal a művek egészének digitalizálása a transzformatív felhasználás szükségszerű velejárója.⁷⁸ Ennek ellenére az egyes forrásművek közötti érdemi különbségek sem hagyhatók figyelmen kívül. Vaidhyanathan példájával élve: a harmadik faktor fényében teljesen másként értékelendő Lev Tolsztoj *Háború és béke* című könyvéből, illetve egy *haikuból* vagy egy *limerickből*⁷⁹ kivetíteni egy rövid részletet.⁸⁰ Míg az előbbi tekintetében a rövid részlet gyakorlatilag elenyészik a teljes forráshoz képest, egy haiku három sorából gyakorlatilag bármely mennyiség kivetítése (mind mennyiségileg, mind minőségileg) jelentős.

A negyedik faktor alapján vizsgálandó potenciális *negatív piaci hatások sem tűnnek valószínűnek*. Míg a *Google* egyetlen digitális másolatot úgy készít a forráskötetről, hogy azt nem teszi láthatóvá, kizárt a piacvesztés lehetősége a jogosultak oldalán. A kivetített (néhány szóból álló) részletek szintúgy nem alkalmasak arra, hogy az eredeti teljes mű iránti keresletet csorbítsák, sőt, inkább valószínű, hogy a figyelemfelkeltés révén növelik az azok iránti érdeklődést.⁸¹ Ráadásul olyan érvelés is ismert, mely szerint a jogvédett művek digitalizálása terén nincs is érdemben kialakult potenciális piac.⁸²

A fentiek fényében úgy tűnik, hogy a faktorok alapos mérlegelése inkább a *Google*-nak kedvez, semmint a szerzői jogosultaknak, azonban az ügy volumenére tekintettel bátorság lenne kijelenteni, hogy a *Library Project* egyértelműen *fair use* volna. Valójában igenis racionálisnak tűnik a felek részéről, hogy az idő- és költségigényes pereskedés helyett inkább a bíróságon kívüli megegyezést választották.

II.3. Felhasználás a kontinentális európai szerzői jog fényében

A kontinentális európai (mind a francia mintájú *droit d'auteur*, mind a német típusú *Urheberrecht*) szerzői jogi rendszerek több lényeges ponton mutatnak eltérést az amerikai *copyright*-szisztémától. A jelen tanulmány szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír a va-

⁷⁸ *Ganley*: i. m. (23), p. 14–15; *Na*: i. m. (22), p. 442; *Sag*: i. m. (38), p. 32–33.

⁷⁹ „Angliában és az Egyesült Államokban kedvelt, öt sorból álló, meghatározott szótagszámú és rímképletű gúnyos v. komikus célzatú versfajta”. Lásd: Idegen szavak és kifejezések szótára (szerk: *Bakos Ferenc*), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986, p. 498.

⁸⁰ *Vaidhyanathan*: i. m. (17), p. 1224. Némileg kellemetlen, de a Vaidhyanathan által használt példa alkalmatlan az érdemi összehasonlításra. Lev Tolsztoj ugyanis 1910-ben hunyt el, s ennél fogva a *Háború és béke* digitalizálása az új évezredben nem sértheti senkinek a szerzői jogait.

⁸¹ *Na*: i. m. (22), p. 445–446.

⁸² *Ganley*: i. m. (23), p. 15; *Na*: i. m. (22), p. 444; *Sag*: i. m. (38), p. 33–35. A *fair use*-teszt alkalmazásával kapcsolatban lásd továbbá: *Band*: i. m. (19), p. 242–243. A felpereseknek a fenti érvekre adott reakcióit lásd: *Band*: i. m. (19), p. 243–249.

gyoni és a személyhez fűződő jogok elhatárolása. A kontinentális szerzői jogi struktúrákban az utóbbiak hivatottak az alkotóknak a műveik felhasználásával összefüggő vagyoni jogok által nem fedett vagy nem oltalmazható *személyes érdekeit védeni*. A személyhez fűződő (az angolszász terminológia szerint morális) jogok azonban csak speciális esetekre nézve nyújtanak biztosítékot a szerzőknek. A *Google Books projekt* tekintetében fel sem merülhet a művek első nyilvánosságra hozatalához, valamint a szerző nevének feltüntetéséhez fűződő jog megsértése. Az előbbi ellen szól, hogy csakis publikált műveket szkennelt az amerikai cég, az utóbbit pedig kizárja, hogy valamennyi hozzáférhetővé tett mű, illetve műrészlet esetén feltüntetésre kerülnek a mű adatai.

A szerző a mű integritásához fűződő joga alapján művének minden olyan eltorzítását, megcsonkítását vagy minden olyan megváltoztatását, illetve megcsonbítását megtilthatja, amely becsületére vagy hírnevére sérelmes. A „becsületre vagy hírnévre sérelmes” kitétel nem vagylagos, hanem konjunktív jelleggel alkalmazandó feltétele a jogsértés megállapításának.⁸³ Nehezen tűnik elképzelhetőnek, hogy az esetleg jogvédett, ám csekély terjedelmű műrészletek kivetítése a szerzői jogosultak becsületét vagy hírnevét negatívan befolyásolja.⁸⁴ Mindezekre tekintettel a szerzők személyhez fűződő jogainak sérelme nehezen képzelhető el a felhasználás során.

A *Google Books projekt* elviekben a többszörözés és a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel vagyoni jogainak sérelmét vetheti fel.⁸⁵ Mivel azonban a *Google* a részt vevő európai könyvtárak állományából *kizárólag köztulajdonban álló műveket digitalizált*, a többszörözés jogának sérelme a gyakorlatban fel sem merülhet. A művek nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételéhez fűződő jog azonban nem feltételezi, hogy az elérhetővé váló tartalmat a jogvédelmet nyújtó európai ország területéről közvetítsék az azt lehívó felhasználóhoz. Ennyiben tehát az amerikai szervereken tárolt tartalmak kivetítése továbbra is magában rejti a kontinentális európai szerzői jog megsértésének potenciális veszélyét. Ennek megállapításához az szükséges, hogy a felhasznált rész (jelen esetben a csekély terjedelmű *snippet*) maga is azonosítható legyen, és a jogvédelemhez elengedhetetlen egyéni és eredeti jelleggel bírjon.

A gyakorlatban az azonosíthatóság nem okozhat gondot, hiszen – mint az már említésre került – a *Google* a kulcsszavas keresés eredményeként feldobott valamennyi találatnál a felhasználó tudomására hozza a kivetített részlet forrását. Ennél fontosabb és egyben bonyolultabb kérdés, hogy az érintett részlet rendelkezik-e a jogvédelemhez megkövetelt egyéni,

⁸³ *Békés Gergely, Mezei Péter*: A sampling megítélése a magyar szerzői jogban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 5. (115.) évf. 6. sz., 2010. december, p. 20–21.

⁸⁴ *Kubis*: i. m. (32), p. 374–375.

⁸⁵ *Vö.*: Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról (a továbbiakban: *InfoSoc-irányelv*), 2–3. cikk.

eredeti jelleggel. Mivel azonban ennek eldöntése egyértelműen ténykérdés, a válasz csak sommás lehet: amennyiben rendelkezik a részlet egyéni, eredeti jelleggel, a vagyoni jog engedély nélküli gyakorlása jogsértést eredményez,⁸⁶ amennyiben nem, a *Google* nem tartozik felelősséggel a *snippetek* kivetítéséért.

Az elsőként említett esetben azonban az analízis még nem zárható le. Felmerül ugyanis a kérdés, hogy a *Google* hivatkozhat-e valamely törvényben rögzített szabad felhasználási kategóriára, ezzel mentesítve magát a felelősség alól. Ezen a ponton az amerikai cég védekezése nem kecsegtetne sok sikerrel. Mivel a cég potenciálisan a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel jogát sértette meg, ezért az olyan szabad felhasználási esetkörök, melyek e vagyoni jogra nem terjednek ki⁸⁷ – így például a magáncélú többszörözés⁸⁸ vagy az időleges többszörözés⁸⁹ – szóba sem jöhetnek.⁹⁰

Az *InfoSoc-irányelvnek* a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel vagyoni jogát érintő szabad felhasználási esetei közül⁹¹ azonban különféle okokból egyik sem alkalmazható a *Google Books* projektre.⁹² Így egyes szabad felhasználási esetkörök ütköznek a *Google* eredeti célkitűzésével;⁹³ a *Google* nem tekinthető az adott szabad felhasználási esetkör

⁸⁶ *Adolphsen, Mutz*: i. m. (13), p. 792.

⁸⁷ Az *InfoSoc-irányelv* 5. cikk (2) bekezdése a kizárólag a többszörözés vagyoni jogával összefüggésbe hozható szabad felhasználási esetköröket sorolja fel.

⁸⁸ *InfoSoc-irányelv*, 5. cikk (2) bekezdés (b) pont.

⁸⁹ *InfoSoc-irányelv*, 5. cikk (1) bekezdés.

⁹⁰ A fentiek ellenére érdemes röviden azt is megemlíteni, hogy amennyiben a többszörözés vagyoni joga sérelmet szenvedett volna, vagyis elvi szinten hivatkozni lehetne a magáncélú többszörözés kategóriájára, az általa nyújtható védelemre még ekkor sem tarthatna igényt a *Google*. Az említett kimentő körülmény már a nevében jelzi, hogy kizárólag magáncélból kerülhet sor a reprodukcióra, ezért a kereskedelmi célú és nyilvános felhasználás egyértelmű akadály a sikeres védekezésnek. Ezzel összefüggésben lásd: *Peifer*: i. m. (33), p. 1. Az időleges többszörözés esetkörének alkalmazhatósága ellen szól az a körülmény, hogy a *Google* valamennyi másolati példányt (ideértve a fényképfájlt és a szövegfájlt) tartós jelleggel megőrizte szerverein. Ezzel összefüggésben lásd: *Kubis*: i. m. (32), p. 375–376.

⁹¹ *InfoSoc-irányelv*, 5. cikk (3) bekezdés.

⁹² Egyes esetkörök ráadásul több okból sem alkalmazhatók. Ennek köszönhető, hogy a 93–96. lábjegyzetben több ismétlődés is megfigyelhető lesz. Ezekben az esetekben az egyes okok dőlt betűvel egyedileg is kiemelésre kerülnek. Másrészt érdemes jelezni, hogy egy-egy szabad felhasználási esetkör speciális esetekben segítségül hívható lenne. (Így például nem kizárt, hogy a *Google Books* adatbázis esetlegesen fogyatékkal élő személyek számára kedvező felhasználásokat tegyen lehetővé.) Ezen speciális esetköröket hely hiányában nem lehet érdemben kifejteni.

⁹³ Ezek az alábbiak: az *oktatási* vagy *kutatási* célú, nonprofit felhasználások [(a) pont]; a *fogyatékkal élő személyeknek kedvező felhasználások* [(b) pont]; a *közbiztonság* érdekében történő, illetve az egyes hatósági/parlamentari eljárásokról való *tudósítás* céljából történő felhasználások [(e) pont]; művészi alkotások nyilvános kiállításának vagy árusításának *reklámozása* céljából történő felhasználás [(j) pont]; karikatúra, paródia vagy utáncat készítésének céljára történő felhasználás [(k) pont]; épület, rajz vagy épületterv formájában megjelenő művészeti alkotásnak az *épület helyreállítása* céljából történő felhasználása [(m) pont]; a nyilvánosan hozzáférhető könyvtárak, oktatási intézmények vagy múzeumok, valamint az archívumok gyűjteményeiben nem szereplő műveknek, illetve más, védelem alatt álló teljesítményeknek az e célra kijelölt terminálokra *kutatás* vagy *egyéni tanulás* céljából történő felhasználása [(n) pont].

kedvezményezettjének;⁹⁴ a Google általi felhasználás módja túllépi az adott esetkör kereteit;⁹⁵ illetve a *Google Books projekt* nem érinti az adott szabad felhasználási esetkör által privilegizált műtípust/tartalmat.⁹⁶

Két szabad felhasználási esetet érdemes külön is nevesíteni. Egyrészt az *InfoSoc-irányelv* 5. cikk (3) bekezdés (o) pontjában rögzített „*nagypapazáradék*” lehetőséget teremt arra, hogy az uniós tagországok nemzeti szerzői jogában az irányelv átültetését megelőzően bevezetett, *csékély súlyú, analóg* felhasználásokat mentesítő kivételek hatályban maradjanak. A *Google Books projektre* e feltételek egyike sem alkalmazható.

Bár egyes amerikai szerzők szerint az *idézés* a műrészletek kivetítését lefedi,⁹⁷ ez az érvelés teljességgel hibás. Az idézésnek a jogtudomány által kimunkált fogalmi elemei⁹⁸ között kiemelkedő jelentősége van annak, hogy a felhasználás révén új (egyéni, eredeti) szerzői mű jöjjön létre, amelynek csupán egy része a forrásműből vett idézet.⁹⁹ A kivetített részletek azonban egyértelműen nem tekinthetők önálló műnek, ráadásul a mennyiségi kérdés sem enged teret vitának, hiszen egy *snippet* száz százalékban megegyezik a forrással.¹⁰⁰

Végző soron tehát, amennyiben a *Google Books projekt* keretében egy jogvédett részlet válik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé valamely kontinentális európai ország földrajzi területén, egyúttal joghatóságában, akkor – speciális nemzeti normák híján – az említett vagyoni jog sérelme megállapíthatónak tűnik. Ezt igazolja a francia *Tribunal de Grande Instance de Paris* 2009 decemberében hozott ítélete, mely megállapította, hogy a *Google*

⁹⁴ Erre világos példa a gazdasági, politikai vagy vallási témájú cikkeknek, illetve sugárzott műveknek vagy más ilyen jellegű, védelem alatt álló teljesítményeknek a *sajtó általi nyilvánosság* számára történő hozzáférhetővé tétele [(c) pont]; a *nyilvánosan hozzáférhető könyvtárak, oktatási intézmények vagy múzeumok, valamint az archívumok* gyűjteményeiben nem szereplő műveknek, illetve más, védelem alatt álló teljesítményeknek az e célra kijelölt terminálokon kutatás vagy egyéni tanulás céljából történő felhasználása [(n) pont]. Az esetek további jelentős részénél kizárt a gyakorlatban, hogy a Google mint kedvezményezett szóba kerüljön.

⁹⁵ Így a *vallási rendezvények*, illetve valamely hatóság által szervezett *hivatalos rendezvények* alkalmazásával történő felhasználás [(g) pont]; valamely mű, illetve más, védelem alatt álló teljesítmény más anyagokba történő *véletlenszerű belefoglalása* [(i) pont]; *készülékek működésének bemutatásával* vagy javításával kapcsolatos felhasználás [(l) pont].

⁹⁶ Lásd: a *gazdasági, politikai vagy vallási témájú cikkeknek, illetve sugárzott műveknek* vagy más ilyen jellegű, védelem alatt álló teljesítményeknek a *sajtó általi nyilvánosság* számára történő hozzáférhetővé tétele [(c) pont]; a *politikai beszédek és nyilvánosan tartott előadások* és hasonló jellegű alkotások felhasználása [(f) pont]; közterületen való tartós elhelyezés céljára készült művek (például *építészeti vagy szobrászati művek*) felhasználása [(h) pont]; *művészi alkotások* nyilvános kiállításának vagy árusításának reklámozása céljából történő felhasználás [(j) pont]; épület, rajz vagy épületterv formájában megjelenő művészeti alkotásnak az *épület helyreállítása* céljából történő felhasználása [(m) pont].

⁹⁷ *Band*: i. m. (19), p. 258–259.

⁹⁸ Ennek részletes elemzését lásd: *Békés, Mezei*: i. m. (83), p. 13–18.

⁹⁹ Érdemes megjegyezni, hogy erre az *InfoSoc-irányelv* egyáltalán nem tesz utalást.

¹⁰⁰ *Kubis*: i. m. (32), p. 376; *Adolphsen, Mutz*: i. m. (13), p. 792. Ezt az értelmezést az *InfoSoc-irányelv* vonatkozó passzusának [5. cikk (2) bekezdés (d) pont] megszövegezése is megerősíti.

megsértette a *La Mertinière* kiadó jogait azzal, hogy műveit engedély nélkül tette a nyilvánosság számára hozzáférhetővé. A bíróság ezért 300 000 EUR kártérítés megfizetésére kötelezte az amerikai céget.¹⁰¹

III. fejezet – A Google Books projekt pertörténete

III.1. A Google Books Egyezségi Megállapodás megkötésének története és tartalma

A 2004. decemberi bejelentést követően a *Google* elég hamar a kritikák kereszttüzebe került. Nem véletlen, hogy 2005 augusztusában egy időre a cég leállt a szerzői jogilag védett művek szkennelésével, egyúttal lehetőséget adott a szerzőknek, hogy írásos nyilatkozatban tiltakozzanak alkotásaik digitalizálása ellen, kvázi „kiléphettek” („*opt-out*”) a projektből.¹⁰² Talán pont azért, mert az „*opt-out*” politikában az uralkodó szerzői jogot feje tetejére állító metódust láttak,¹⁰³ 2005 szeptemberében három magánszemély,¹⁰⁴ valamint az írói művek jogosultjainak képviselőjére hivatott – 8000 tagot számláló – *Authors Guild* csoportos perlési eljárást („*class action*”)¹⁰⁵ indított a *Google*-l szemben.¹⁰⁶ Egy hónappal ezt követően a *Google* öt kiadó keresetlevélét is kézhez kapta.¹⁰⁷ Az első ügy felperesei kártérítést és ide-

¹⁰¹ Tribunal de Grande Instance de Paris, 18.12.2009 – Az. 09/00540. A *Le Mertinière* keresetében eredendően 15 millió eurós kártérítés megállapítását kérte. Lásd: *Katharina De La Durantaye*: H is for Harmonization: The Google Book Search Settlement and Orphan Works Legislation in the European Union. *New York Law School Law Review*, 2010. 11. sz., p. 167. A jogesettel kapcsolatban lásd továbbá: *Peifer*: i. m. (33), p. 1; *Bechtold*: i. m. (10), p. 283. Mindezek fényében kifejezetten figyelemreméltó, hogy 2011 augusztusában a *Google* megállapodást kötött a francia könyvpiac közel negyedét a kezében tartó *Hachette Livre* kiadóval. A megállapodás értelmében a *Google Books* oldalon a jövőben elérhető lesznek a kiadó jogvédett, de kereskedelmi forgalomban már nem kapható kiadványai. Lásd: <https://www.google.com/accounts/ServiceLogin?service=printpublisher&continue=https://books.google.com/partner/gaiaauth&hl=hu<mpl=books>. A francia pert megelőzően majdnem született egy másik európai döntés is a szolgáltatás kapcsán. A „Wissenschaftliche Buchgesellschaft” (WBG) ugyanis még 2005-ben eljárást indított az amerikai céggel szemben a hamburgi tartományi bíróság előtt. Később a WBG visszavonta a keresetét, ugyanis a *Google* a kérdéses köteteket törölte az online kínálatból. Lásd: *Adolphsen, Mutz*: i. m., p. 790.

¹⁰² *Ganley*: i. m. (23), p. 4; *Na*: i. m. (22), p. 419.

¹⁰³ *Patricia Schroeder*, az *Association of American Publishers* elnök-vezérigazgatója, a *Google* 2005. augusztusi bejelentésével kapcsolatban az alábbi nyilatkozatot tette: „Google’s procedure shifts the responsibility for preventing infringement to the copyright owner rather than the user, turning every principle of copyright law on its ear.” Lásd: <http://www.creativepro.com/article/google-library-project-raises-serious-questions-for-publishers-and-authors->.

¹⁰⁴ E három személy *Daniel Hoffmann*, *Betty Miles* és *Herbert Mitgang* volt.

¹⁰⁵ A csoportos perléssel összefüggésben lásd röviden: *William Burnham*: *Introduction to the Law and Legal System of the United States*, 4th Edition. *Thompson-West*, 2006, p. 231–232.

¹⁰⁶ Egészen pontosan azért, mert az óriáscég előzetes engedély nélkül digitalizálta (többszörözte) a *University of Michigan* könyvtárának repertoárjában található jogvédett köteteket. Lásd: *Authors Guild v. Google, Inc.*, No. 05 Civ 8136 (S.D.N.Y. Sept. 20, 2005).

¹⁰⁷ Az öt kiadó a *McGraw-Hill*, a *Pearson*, a *Penguin*, a *Simon & Schuster* és a *John Wiley & Sons* voltak. Lásd: *McGraw-Hill Cos., Inc. v. Google, Inc.*, No 05 Civ 8881 (S.D.N.Y. Oct. 19, 2005).

iglenes intézkedést, a kiadók pedig ideiglenes intézkedést kértek keresetükben. A *Google* védelmét a *fair use-tesztre* építette (lásd fentebb). A két keresetet – azok érdemi összekapcsolódása folytán – az eljáró bíróság¹⁰⁸ 2006-ban egyesítette.

Ugyanebben az évben a felek tárgyalóasztalhoz ültek annak érdekében, hogy az idő- és költségigényes, illetve kimenetelében kétséges pereskedés helyett egyezségi megállapodással rendezzék vitájukat. A két érdekoldal tisztában volt azzal, hogy az Egyesült Államok szövetségi polgári eljárásjogi kódexe alapján¹⁰⁹ a pertársaság tagjaira nézve kötelező megállapodást bírósági úton is jóvá kell hagyni. Erre pedig csak akkor kerülhet sor, ha a megállapodás „*fair, adekvát és ésszerű, és nem összejátszás eredményeként született*”.¹¹⁰ A végül 2008. október 28-án nyilvánosságra hozott *EM* tartalma ezért különös figyelmet érdemel.

Az *EM* a felhasználások szempontjából a könyvek és könyvrészletek¹¹¹ három nagy csoportja között tett különbséget: forgalomban lévő („*in-print*”) jogvédett, forgalomban nem kapható („*out-of-print*”) jogvédett, és közkincsnek („*public domain*”) tekinthető kötetek.¹¹² Adatbázisokra és az interneten hozzáférhető nyilvános információkra támaszkodva a *Google* feladata annak eldöntése, hogy az egyes könyvek melyik kategóriába esnek.¹¹³

Az *EM* alapján mindhárom kategóriába tartozó könyveket digitalizálhatná a *Google*. Az általános szabály alapján azonban az *in-print* művek (illetve azok részletei) egyáltalán

¹⁰⁸ Mindkét esetben a New Yorki Déli Körzeti Szövetségi Bíróság.

¹⁰⁹ Federal Rules of Civil Procedure (FRCP), Rule 23(e):

”The claims, issues, or defenses of a certified class may be settled, voluntarily dismissed, or compromised only with the court’s approval. The following procedures apply to a proposed settlement, voluntary dismissal, or compromise:

(1) The court must direct notice in a reasonable manner to all class members who would be bound by the proposal.

(2) If the proposal would bind class members, the court may approve it only after a hearing and on finding that it is fair, reasonable, and adequate.

(3) The parties seeking approval must file a statement identifying any agreement made in connection with the proposal.

(4) If the class action was previously certified under Rule 23(b)(3), the court may refuse to approve a settlement unless it affords a new opportunity to request exclusion to individual class members who had an earlier opportunity to request exclusion but did not do so.

(5) Any class member may object to the proposal if it requires court approval under this subdivision (e); the objection may be withdrawn only with the court’s approval.” Lásd: <http://www.law.cornell.edu/rules/frcp/Rule23.htm>.

¹¹⁰ FRCP, Rule 23(e)(2).

¹¹¹ A fenti „könyvrészlet” szó az angol „insert” kifejezést takarja. A korábbiakban elhangzott, a kulcsszavas keresés eredményeként kivetített „részlet” szó a „snippet” kifejezés fordítása. A félreértések elkerülése végett a továbbiakban az *EM*, illetve a *MEM* által említett könyvekre és könyvrészletekre egységesen a „könyv” szóval kívánunk utalni.

¹¹² Jogvédettnek a 2009. január 5-ét megelőzően kiadott és a Szerzői Jogi Hivatalnál („US Copyright Office”) regisztrált könyvek tekinthetők. Ennek megfelelően az *EM* nem vonatkozik a folyóiratokra, illetve a Szerzői Jogi Hivatalnál nem regisztrált könyvekre. Lásd: *EM*, §1.16.

¹¹³ *EM*, §3.2(d)(i). A *Google* döntésével szemben az *EM* §3.2(e)(i)–(ii) pontjai alapján élhet kifogással az érintett jogosult vagy a Könyvregisztrár. Az *EM* 3.5(d)(v) pontja végső soron azonban kizárja a *Google* felelősségét a jöhízemű, ám téves kategorizálásból eredő károk vonatkozásában.

nem tehetők nyilvánosan elérhetővé,¹¹⁴ az *out-of-print* köteteknek viszont legfeljebb 20%-a igen,¹¹⁵ akárcsak a *public domain* könyveknek a teljes tartalma.¹¹⁶

Az *out-of-print* könyvekhez a fogyasztói vásárlási program („*Consumer Purchase*”) keretében bárki életre szóló hozzáférést szerezhet 1,99 és 29,99 dollár közötti áron.¹¹⁷ E programban az *in-print* könyvek nem értékesíthetők, kivéve, ha a szerzői jogosult ezt kifejezetten jóváhagyta. A jogosult arra is felszólíthatja a *Google*-t, hogy az érintett könyvhöz való hozzáférést meghatározott áron értékesítse.¹¹⁸

Az *EM* keretében engedélyezett harmadik nagy felhasználási kategória az *intézményi előfizetés* („*Institutional Subscriptions*”). Ez alapján bármely intézmény – az előfizetés időtartamára – korlátlan hozzáférést szerezhet az *out-of-print* könyvekre,¹¹⁹ amelyeket az intézmény „megfelelő felhasználói” számára hozzáférhetővé tehet.¹²⁰ Az adott intézmény a licencdíjat a felhasználók számának függvényében – az *EM* által meghatározott árazási politika fényében – köteles megfizetni.¹²¹

A *Google* az *EM* részeként vállalta, hogy (legkevesebb) 125 millió dollárt fizet az egyezségi alapba. Ebből (legkevesebb) 45 millió USD a szerzői jogi jogosultaknak megállapított kártérítésre,¹²² 34,5 millió USD a Könyvregiszter felállításával kapcsolatos költségekre, 45,5

¹¹⁴ Az *EM* §3.2(d)(ii) pontja alapján az *in-print* könyvek ún. „no display books”, vagyis ki nem vetíthető könyvek. Az *EM* §3.4(a) pontja pedig „no display books” esetén kizárólag „non-display”, vagyis a könyv jogvédett tartalmának kivételével nem járó felhasználásokat engedélyez.

¹¹⁵ *EM*, §4.3(b)(i)(1). Az *EM* ugyanitt a szépirodalmi és a nem szépirodalmi művek kivételése tekintetében eltérő sztenderdeket határoz meg. Így a nem szépirodalmi művek esetében egyszerre legfeljebb öt egymást követő oldal jeleníthető meg, újbóli keresést követően pedig az érintett öt oldalt követően legkevesebb két oldalt kötelezően ki kell hagyni. Szépirodalmi műveknek egyszerre csak 5%-a vagy 15 egymást követő oldala (amelyik a kevesebb) tehető elérhetővé, az utolsó 5%, illetve 15 oldal pedig egyáltalán nem tölthető be.

¹¹⁶ A szerzői jogosult a „Partner Programhoz” való csatlakozása révén bármelyik pillanatban engedélyezheti a kötetnek/köteteinek az általános szabálytól eltérő, szélesebb felhasználását.

¹¹⁷ *EM*, §4.2(c)(i). Az *EM* §4.2(c)(ii) alpont világosan kijelöli, hogy a „kivetíthető könyvek” hány százaléka sorolható az *EM* által meghatározott egyes árkategóriák közé. Így például a könyvek 5%-a 1,99 dollárért, 10%-a 2,99 dollárért stb. értékesíthető. A könyvek 80%-a ez alapján 10 dollárnál nem kerülhet többbe. E kategorizálás kritikáját lásd: *Randal C. Picker: The Google Book Search Settlement: a New Orphan-Works Monopoly?* *Journal of Competition Law & Economics*, 2009, p. 398–399.

¹¹⁸ *EM*, §4.2(c)(ii)(2).

¹¹⁹ *EM*, §4.1(a)(v).

¹²⁰ A „megfelelő felhasználó” lehetőségeit lásd: *EM*, §4.1(d).

¹²¹ *EM*, §4.1(a)(i)–(iii). Azzal kapcsolatban, hogy egy ilyen díjszabás versenyjogilag aggályos-e, lásd: *Picker: i. m.* (117), p. 397–398.

¹²² A *Google* legkevesebb 60 dollár megfizetését vállalta valamennyi, 2009. január 5-ét megelőzően digitalizált könyv szerzői jogosultja részére. Abban az esetben, ha a vállalt 45 millió dollár nem lenne elég arra, hogy valamennyi jogosultnak kiutalják a fenti összeget, a *Google* a szükséges fennmaradó összeget is a Könyvregiszter rendelkezésére bocsátja. Ha azonban a 45 millió dollár „soknak” bizonyulna, akkor a fennmaradó rész a beazonosítható jogosultak között (művenként maximum 300 dollár összegig) került volna szétosztásra. A kártérítés csak azoknak a szerzői jogosultaknak járt volna, akik a Könyvregiszternél 2010. január 5-éig regisztráltak. Lásd: *EM*, §5.1. (Könyvrészletek esetén a kártérítési összeg 5–15 dollár között mozog.)

millió USD pedig a felperesek ügyvédi költségeire fordítandó.¹²³ Az EM által felállított Könyvregiszter („*Book Rights Registry*”) feladata többek között az EM alapján befolyó jogdíjak kezelése és felosztása,¹²⁴ az árva művek szerzőinek felkutatása,¹²⁵ a szerzői információs adatok kezelése, valamint minden további adminisztratív teendő ellátása.¹²⁶

Az EM-et rövid idő alatt rengeteg kritika érte,¹²⁷ elsősorban egyes jogosultak,¹²⁸ a Szerzői Jogi Hivatal,¹²⁹ az akadémiai és ügyvédi szektor,¹³⁰ a versenytársak,¹³¹ az Egyesült Államok Igazságügyi Minisztériuma,¹³² valamint több nemzetközi szereplő részéről.¹³³

A kritikák egy része az előzetes engedélyezési jog „megvonása” miatt érkezett.¹³⁴ Mások a Google által fizetendő kártérítés inadekvát volta (csekély jellege) miatt emeltek kifogást.¹³⁵ A Szerzői Jogi Hivatal akkori vezetője, Marybeth Peters, az EM által életre hívni tervezett

¹²³ Ebből az összegből a pertársaság szerzői al csoportjának ügyvédi költségei 30, a kiadó al csoport ügyvédi költségei pedig 15,5 millió dollárra rúgtak.

¹²⁴ Az EM §2.1(a) pontja alapján a Google a szolgáltatásából származó bevételeinek 70%-át a Könyvregiszternek köteles utalni, melyből 10%-ot fenntarthat működési költségei fedezésére. Így jön ki a sajtóból is ismert „63%”.

¹²⁵ EM, §6.1(c). Érdekeség, hogy a MEM később e keresés feltételeként tűzte minden „kereskedelmileg ésszerű” intézkedés megtételét. Lásd: MEM, §6.1(c). Az árva művek után befolyó jogdíjakat egyébként a Könyvregiszternek öt évig fenn kellett tartania. Amennyiben a jogosult öt éven belül sem regisztrál a Könyvregiszterben, akkor az érintett jogdíj legfeljebb 25%-a az árva művek szerzőinek felkutatásával járó költségekre fordítható. További öt év elteltével a fennmaradó 75% a regisztrált jogosultakkal és irodalmi művekkel kapcsolatos jótékonyági szervezeteknek utalható át. Lásd: EM, §6.3(a)(i).

¹²⁶ EM, Art. VI., különösen §6.1.

¹²⁷ A bírósághoz 2009. szeptember 4-ét kellett benyújtani a hivatalos kifogásokat.

¹²⁸ Lásd például Virginia Aronson író nő bírósághoz írt levelét: <http://docs.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2005cv08136/273913/161/>.

¹²⁹ Hearing on Competition and Commerce in Digital Books: The Proposed Google Book Settlement Before the H. Comm. on the Judiciary, 111th Cong. (2009), http://judiciary.house.gov/hearings/printers/111th/111-31_51994.PDF. (A továbbiakban: Hearing on Google Books Settlement.)

¹³⁰ Az akadémiai szektorból hozható kiváló példa Pamela Samuelson professzor levele Danny Chin bírósághoz, melyhez további 67 egyetemi oktató csatlakozott: <http://docs.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2005cv08136/273913/336/>. Az ügyvédi szakma véleményét tükrözi Scott E. Gant beadványa, lásd: <http://docs.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2005cv08136/273913/143/>.

¹³¹ Lásd különösen: Objections of Microsoft Corporation to Proposed Settlement and Certification of Proposed Settlement Class and Sub-Classes, September 8, 2009, <http://docs.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2005cv08136/273913/276/>.

¹³² Statement of Interest of the United States of America Regarding Proposed Class Settlement, September 18, 2009, <http://docs.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2005cv08136/273913/720/>. (A továbbiakban: Statement of Interest.)

¹³³ Különbőféle könyvkiadók beadványain túl lásd különösen: Memorandum of Law in Opposition to the Settlement Proposal on Behalf of the Federal Republic of Germany, August 31, 2009, <http://docs.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2005cv08136/273913/179/>; Memorandum of Law in Opposition To The Settlement Proposal On Behalf of the French Republic, September 8, 2009, <http://docs.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2005cv08136/273913/287/>.

¹³⁴ I. m. (128), p. 1.

¹³⁵ I. m. (128), S. E. Gant, III.A. pont, p. 25–27.

újfajta kényszerengedély bírósági jóváhagyásának aggályaira hívta fel a figyelmet.¹³⁶ Többen kérdőre vonták a feleket, hogy az *EM* aláírásával olyan, jövőbe mutató megállapodást kötnének, amely a *Google* felelősségét bizonyos jövőbeli felhasználásokért is korlátozná.¹³⁷ Az akadémiai szektor több jeles képviselője úgy találta, hogy az *Authors Guild* nem képviselte adekvát módon az ő érdekeiket.¹³⁸ A külföldi szerzői jogászok szerint pedig az *Authors Guild* a külföldi szerzőket sem képviselte adekvát módon.¹³⁹

Végül, de nem utolsósorban, érdemi kritika érte az *EM*-et azért, mert a „könyv” kifejezés definíciója révén a külföldi alkotók és alkotások is a megállapodás hatálya alá kerültek. Az *EM* ugyanis valamennyi olyan könyvre kiterjedt, amelyre az *USCA* rendelkezései irányadóak.¹⁴⁰ Az Egyesült Államok 1989-től a Berni Uniós Egyezménynek (*BUE*), 1995-től pedig a *TRIPS-megállapodásnak* is tagja. Ezek pedig – ha némiképp eltérő tartalommal is, de – egyaránt előírják, hogy a külföldi szerzők és műveik a nemzeti alkotóknak és műveiknek nyújtott védelemmel azonos elbánásban részesüljenek.¹⁴¹ Végző soron az *EM* kapcsolódó fogalom meghatározása annak ellenére felelt meg valamennyi *BUE*- és *TRIPS*-tagállam szerzőjének a művét, hogy erről azok tudomást szerezhetek volna.¹⁴²

Végül a kifogások egy további része versenyjogi és adatvédelmi aggályokra hivatkozott.¹⁴³ Mivel a jelen tanulmány szerzőjének kompetenciája nem terjed ki e témakörökre, ezért ezek érdemi tárgyalásától eltekintünk.¹⁴⁴

¹³⁶ I. m. (129), p. 69–71. Peters hangsúlyozta, hogy a kényszerengedélyek szabályozása a Kongresszus joga és feladata. Lásd: Uo.

¹³⁷ S. E. Gant beadványa, i. m. (130), p. 11–12.; i. m. (129), p. 71–73.

¹³⁸ Pamela Samuelson beadványa, i. m. (130), p. 2–9.

¹³⁹ *Bechtold*: i. m. (10), p. 284.

¹⁴⁰ *EM*, §1.16.

¹⁴¹ A nemzeti elbánás elvével kapcsolatban lásd részletesen: II.1. alfejezetet.

¹⁴² I. m. (129), p. 73–75; i. m. (7), p. 40.

¹⁴³ I. m. (132), p. 16–26.

¹⁴⁴ Erről lásd részletesen: *Vaidhyanathan*: i. m. (17), p. 1219–1220; *Einer R. Enhaug*: Why the Google Books is Procompetitive. *Journal of Legal Analysis*, 2010, p. 1–68; *Eric M. Fraser*: Antitrust and the Google Books Settlement: The Problem of Simultaneity. *Stanford Technology Law Review*, 2010, p. 1–91; *Kathleen E. Kubis*: Google Books: Page by Page, Click by Click, Users are Reading Away Privacy Rights. *Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology Law*, 2010, p. 218–254; *Glorioso*: i. m. (10), p. 994–996; *Band*: i. m. (19), p. 294–311; *Gregory K. Leonard*: The Proposed Google Books Settlement: Copyright, Rule 23, and DOJ Section 2 Enforcement, *Antitrust*, 2010, p. 28–29.

III.2. A Google Books Módosított Egyezségi Megállapodás megkötésének története, tartalma és kritikája

A jelentős tiltakozás hatására a felek a megállapodás módosítása mellett döntöttek.¹⁴⁵ A MEM-et a felek 2009. november 13-án terjesztették elő a bírósághoz, melyet Denny Chin bíró hat nappal később befogadott.¹⁴⁶ Az alábbiakban tekintsük át röviden e rendkívül összetett dokumentum azon rendelkezéseit, melyek az EM-től eltérnek, illetve ahhoz képest újonnan kerültek beillesztésre, illetve törlésre.

Az egyik legfontosabb változás a „könyv” fogalmának meghatározása, amely – a széles nemzeti és nemzetközi kritikáknak engedve – már csak az „amerikai” műveket, valamint az olyan „nem amerikai” alkotásokat öleli fel, melyeket 2009. január 5-én vagy azt megelőzően szabályszerűen regisztráltak a Szerzői Jogi Hivatalnál, illetve amelyeket ugyanazon időpontra Kanadában, az Egyesült Királyságban vagy Ausztráliában publikáltak.¹⁴⁷ Egyes becslések szerint e módosítás révén az eredetileg az EM által lefedett műveknek csak a fele válna a MEM révén egészében elérhetővé.¹⁴⁸ Mindez azonban nem akadályozza meg a Google-t abban, hogy e külföldi műveket továbbra is digitalizálja, illetve annak részleteit kulcsszavas keresést követően kivetítse. Mindez egyénileg indított pereket vetít előre az Egyesült Államokban, amely eljárásokban azonban a Google pozíciói – a II.3. alfejezetben kifejtettek fényében – a *fair use-teszt* révén viszonylag erősek. Ráadásul az USCA 1989-ben hatályba lépő módosításáig a külföldi művek védelmének előfeltétele volt a Szerzői Jogi Hivatalnál történő regisztráció. Ennek fényében sok külföldi mű (az árva művekről nem is beszélve) továbbra is a MEM hatálya alatt marad. Ezt az európai szerzői jogászok részéről továbbra is sok kritika éri.¹⁴⁹

Az EM eredetileg azért is a támadások céltáblájává vált, mert a Könyvregiszter a nála nem regisztráló szerzők műveinek felhasználása után járó jogdíjat egy idő után a regisztrált szerzők között osztotta volna fel.¹⁵⁰ A peres felek ezt a rendelkezést oly módon fejlesztették tovább, hogy egyrészt egy *független vagyongazdálkodási* pozíciót („*unclaimed works fiduciary*”) hoztak létre, melynek feladata a „nem követelt” (gyakorlatilag árva) művek jogosultjainak képviselője a jogdíjak felosztásának menetében.¹⁵¹ További változást jelent az is, hogy

¹⁴⁵ Bechtold szerint a felek kizárólag az USA Igazságügyi Minisztériumának, valamint a francia és német kormányoknak a beadványaira tekintettel dolgozták át az EM-et, a többi kifogást teljesen figyelmen kívül hagyták. Lásd: *Bechtold*: i. m. (10), p. 284.

¹⁴⁶ I. m. (7), p. 5.

¹⁴⁷ MEM, §1.19.

¹⁴⁸ *Band*: i. m. (19), p. 321.

¹⁴⁹ *Peifer*: i. m. (33), p. 2; *Bechtold*: i. m. (10), p. 284.

¹⁵⁰ EM, §6.3(a)(i).

¹⁵¹ MEM, §6.2(b)(iii).

amennyiben a nem követelt művek után járó jogdíjak tíz éven át nem kerültek kiosztásra, akkor azokat csakis független irodalmi jótékonyági szervezeteknek lehet átutalni.¹⁵²

A MEM keretében a felek arról is megállapodtak, hogy a Google a jövőben is folytathatja a könyvdigitalizálást, azonban a jogosultak 2011. április 5-ig bármikor kérhetik, hogy műveikről a cég ne készítsen másolatot. Amennyiben a szkennelésre még nem került sor, akkor az már nem is lesz lehetséges, ha azonban az már megtörtént, akkor a másolatot a Google nem törli a szervereiről, bár ezen felül nem használja fel azt más célokra.¹⁵³ Amennyiben a jogosult 2011. április 5. és 2012. március 9. között kezdeményezné a letiltást, akkor a Google az elkészült másolatot könyvtári partnereinek kiszolgáltathatja.¹⁵⁴ Minden ezt követő leltó kérelemnek a Google már csak oly módon lenne köteles eleget tenni, hogy bármely, a mű kivetítésével nem járó felhasználást elvégezhetne (vagyis a másolat megőrzésén túl bibliográfiai adatokat is szolgáltatathatna).¹⁵⁵ A jogosultak mindezekon felül az egyes kötetek tekintetében külön-külön is korlátozhatták a Google felhasználási jogát.¹⁵⁶

A megállapodás előterjesztését követően rövid időn belül több száz kifogás érkezett a bíróságra, illetve közel 6800 tag lépett ki a pertársaságból a megállapodással szembeni elégedetlensége jeleként.¹⁵⁷ A MEM-mel szembeni kritikus hangok továbbra is sok irányból érkeztek, melyek közül kiemelkednek a versenytársak kifogásai,¹⁵⁸ külföldi államok kormányainak beadványai,¹⁵⁹ valamint az USA Igazságügyi Minisztériumának állásfoglalása.¹⁶⁰ Természetesen többek a megállapodás hasznossága, és így jóváhagyása mellett törtek lándzsát.¹⁶¹

E kifogásokat Chin bíró végzésében hét nagy csoportra osztotta.

1. *A pertársaság tagjainak küldött értesítés inadekvát volta.* Egyes beadványok szerint a pertársaság tagjai nem kaptak kielégítő értesítést sem az EM, sem a MEM részleteit illetően.

¹⁵² MEM, §6.3(a)(i)(3).

¹⁵³ MEM, §3.5(a) és §1.126(a).

¹⁵⁴ MEM, §1.126(b).

¹⁵⁵ MEM, §3.5(a)(iii). Fontos megjegyezni, hogy a fenti dátumok természetesen arra az „ideális” esetre vonatkoztak volna, ha az eljáró bíró a MEM-et – rövid időn belül – jóváhagyta volna. Az EM lényegében ezzel megegyező rendelkezését lásd: EM, §3.5(a)(i)–(iii).

¹⁵⁶ MEM, §1.124., § 3.5(a)(i).

¹⁵⁷ I. m. (7), p. 10.

¹⁵⁸ Objection of Amazon.com, Inc., to Proposed Amended Settlement, January 27, 2010, <http://docs.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2005cv08136/273913/823/>; Objection of Microsoft Corporation to Proposed Amended Settlement and Certification of Proposed Settlement Class and Sub-Class, January 28, 2010, <http://docs.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2005cv-08136/273913/874/>.

¹⁵⁹ Memorandum of Law in Opposition to the Amended Settlement Agreement. Document filed by Federal Republic of Germany, January 28, 2010, <http://docs.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2005cv08136/273913/852/>.

¹⁶⁰ I. m. (132), February 4, 2010, <http://docs.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2005cv08136/273913/922/>.

¹⁶¹ *Mtima, Jamar*: i. m. (12), 102–106.

Így különösen néhány amerikai, illetve külföldi kiadó és egyesület jelezte elégedetlenségét a tájékoztatással kapcsolatban.¹⁶²

2. *A pertársaság tagjainak inadekvát képvisellete.* Elsősorban külföldi, akadémiai szerzők és könyvrészletek írói emeltek kifogást azzal kapcsolatban, hogy képviselhetik háttérbe szorult a pertársaság nevében eljáró felperesek érdekei fényében.¹⁶³

3. *Az FRCP hatókörének indokolatlan szélesítése.* A kifogást tevők egy része (köztük az USA Igazságügyi Minisztériuma is) úgy vélte, hogy a MEM a múltban elkövetett szerzői jogi jogsértésekkel („könyvek többszörözése és részletek előadása”) kapcsolatos felelősség rendezése mellett olyan előremutató üzleti megállapodást is magába foglal, amelynek jóváhagyása esetén a felperesek gyakorlatilag lemondanak arról, hogy a Google jövőbeli cselekményeivel („teljes könyvek előadása és értékesítése”) összefüggésben követeléssel éljenek.¹⁶⁴

4. *Szerzői jogi aggályok.* A Google két nagy riválisa, az Amazon és a Microsoft mellett többen is úgy ítélték meg, hogy a MEM bírósági jóváhagyása szembemenne a Kongresszus alkotmányos hatáskörével, mely szerint a szerzői jogot törvényileg kell szabályozni.¹⁶⁵ Ehhez hasonlóan az árva művek felhasználásának MEM általi engedélyezése szemben áll a szerzői jogi törvény azon passzusával, mely szerint a művek engedélyezése csakis a jogosult hozzájárulásával lehetséges.¹⁶⁶

5. *Versenyjogi aggályok.* A versenyjoggal kapcsolatos kifogások egy része szerint a MEM-ben rögzített árazási mechanizmusok olyan horizontális megállapodásnak tekinthetők, melyek ellentétesek az USA versenyjogi törvényével, az ún. *Sherman Acttel*. A kifogások másik része szerint a megállapodás értelmében a Google monopóliumra tenne szert a digitalizált könyvek, különösen az árva művek piacán. Harmadrészt az így kialakuló monopólium tovább fokozná a Google domináns pozícióit az online keresőszolgáltatások világában.¹⁶⁷

6. *Magántitok- és adatvédelmi aggályok.* A beadványok egy része azt kifogásolta, hogy miközben a könyvek digitalizálása és online elérhetővé tétele során a Google a felhasználókkal kapcsolatban hatalmas mennyiségű adat és információ birtokába jut, nem nyújt kellő biztosítékot ezen információk felhasználását illetően.¹⁶⁸

7. *Nemzetközi (szerzői) jogi aggályok.* Végül többen azt is kifogásolhatónak találták, hogy még a MEM szűkített hatóköre (vagyis hogy elvileg csak az Egyesült Államokban, Kana-
dában, Ausztráliában és az Egyesült Királyságban megjelent művekre terjed ki) is ütközést mutat a nemzetközi joggal, mivel például a külföldi szerzői jogosultaktól várna el, hogy meghatározzák, vajon a megállapodás hatálya alá tartoznak-e, vagy sem.¹⁶⁹

¹⁶² I. m. (7), p. 11.

¹⁶³ I. m. (7), p. 11.

¹⁶⁴ I. m. (7), p. 11–12.

¹⁶⁵ The United States Constitution, Art. I., Sec. 8., Par. 8.

¹⁶⁶ I. m. (7), p. 12.

¹⁶⁷ I. m. (7), p. 12–13.

¹⁶⁸ I. m. (7), p. 13.

¹⁶⁹ I. m. (7), p. 13.

III.3. Chin bíró végzése

Bár a megállapodást Chin bíró 2009 novemberében befogadta, a fenti pontokban elhangzott éles kritika fényében nem meglepő, hogy 2011. március 22-ig a bíróság elzárkózott a MEM jóváhagyásától.¹⁷⁰

A csoportos perlés keretében kötött egyezségi megállapodás bírósági jóváhagyásának törvényi szabályozása a fentiekben már ismertetésre került. Arra azonban nem ad választ az *FRCP*, hogy pontosan mely feltételeknek kell ahhoz teljesülniük, hogy egy megállapodás fairnek, adekvátnak és ésszerűnek tűnjék, valamint hogy ne bizonyuljon összejátszás eredményeként születettnek.

A *Ninth Circuit* bírái a csoportos perlés keretében kötött megállapodások jóváhagyásakor az ún. *Grinnell-faktorokat* szokták elemezni.¹⁷¹ Ezek a következők:

1. a pereskedés összetettsége, költségigénye és várható időtartama;
2. a pertársaság tagjainak a megállapodással kapcsolatos reakciója;
3. az eljárás aktuális állása és a bizonyítékok feltárásának foka;
4. a felelősség megállapításának kockázata;
5. a kártérítés megállapításának kockázata;
6. a pertársaság egyben tartásának kockázata a bírósági eljárás során;
7. az alperes képessége, hogy a tárgyalás során számára kedvezőbb döntést vívjon ki;
8. a megállapodással elérhető előny ésszerűsége a bíró által megítélhető kártérítés összegehez képest;
9. a megállapodással elérhető előny ésszerűsége a pereskedéssel járó kockázatokhoz képest.

E faktorok segítségével a bíró feladata az, hogy „intelligens és objektív véleményt alakítson ki a követelések végső sikerének valószínűségét illetően arra az esetre, ha a követeléseket peres útra terelnék, és hogy felbecsülje az ilyen per komplexitását, költségeit és várható időtartamát, valamint a javasolt egyezség megalapozottságának teljes és fair értékeléséhez szükséges egyéb releváns faktorokat”.¹⁷²

Chin bíró szerint a fenti kilenc faktor közül mindössze a 2. és a 7. pontban említett tényező szól a megállapodás jóváhagyása ellen.¹⁷³ Ezek közül viszont a pertársaság tagjainak heves

¹⁷⁰ Ez részben annak is köszönhető, hogy a köztes időben elfogadta Barack Obama amerikai elnök felkérését, hogy egy megüresedett pozíciót betöltve felkerüljön a kilencedik körzeti szövetségi fellebbviteli bíróságra, a *Ninth Circuitra*. A kinevezés ellenére Chin vállalta, hogy a Google Books-ügyet még végigviszi.

¹⁷¹ E faktorokat még a *Second Circuit* dolgozta ki 1974-ben, a *Grinnell-ügyben*. Lásd: *City of Detroit, et al., v. Grinnell Corp., et al.*, 495 F.2d 448 (1974): p. 463.

¹⁷² *In re Metropolitan Life Derivative Litigation*, 935 F.Supp. 286 (1996): p. 292. Idézi: i. m. (7), p. 16.

¹⁷³ I. m. (7), p. 18–19.

reakciója különösen nagy súllyal esett latba a MEM elutasításakor. Az alábbiakban vegyük sorra, hogy ezeket a fentiekben már említett panaszokat miként értékelte Chin bíró.¹⁷⁴

Először is Chin bíró elutasította azokat a panaszokat, melyek szerint a MEM-ről szóló értesítés inadekvát lett volna. A 36 nyelven íródott, több mint 1,26 millió példányban postázott értesítés, a külön e célra létrehozott weboldal,¹⁷⁵ végső soron pedig az ügy széles körű nyilvánossága fényében *szinte lehetetlen, hogy a MEM-ről ne hallottak volna az érintettek*.¹⁷⁶

Annak eldöntésekor, hogy a pertársaság tagjainak képvisellete adekvát volt-e, a bírói gyakorlat egyrészt azt vizsgálja, hogy a felperesi oldal képviselőinek érdeke ellentétes volt-e a pertársaság többi tagjának érdekével, illetve azt, hogy a felperes jogi képviselői olyan képzet, tapasztalt jogászok voltak-e, akik képesek a pereskedést lefolytatni.¹⁷⁷ Chin bíró szerint ez utóbbihoz kétség sem férhet, sokkal inkább aggasztó a pertársaság tagjai közötti érdekkülönbség.¹⁷⁸

A kifogások harmadik nagy csoportja szerint a MEM túllép az egyezségi megállapodások által rendezhető kérdések keretein. A *Second Circuit* gyakorlata szerint elég gyakoriak a „tág” egyezségek, s így az is, hogy a felperesek a megállapodás keretében lemondjanak egyes – jövőbeli – követeléseik érvényesítéséről. A *Second Circuit* viszont azt is rögzítette, hogy csakis az *alapügyben előadott követelésekkel azonos ténybeli alaplól eredő követelések rendezhetők* az egyezségi megállapodás keretében.¹⁷⁹

Mindezek fényében helytállónak találta a bíró azokat a kritikákat, melyek szerint a MEM a kereteit túllépve olyat is szabályozni kívánt, amire nem volt lehetősége. Chin szerint a Google részére juttatott jövőbeli felhasználási jogok eltérő ténybeli alaplól erednek. Ezt bizonyítja, hogy az alapügyben a könyvek digitalizálása és a részletek előadása volt a vita tárgya, a MEM azonban a könyvdigitalizáláson felül a *fájlokhoz való hozzáférés, valamint ehhez kötődően reklámfelületek értékesítése* terén is jogokat biztosított volna a Google-nak. A céget ezen felül az árva művek hasznosításával kapcsolatban olyan jogosultságok illették volna meg, mely jogok rendezése – azok össztársadalmi jelentőségére tekintettel – a Kongresszus feladata lenne, és nem a bíróságoké.¹⁸⁰

¹⁷⁴ A versenyjogi és az adatvédelmi kérdések tárgyalásától ezúttal is eltekintek. Ezek érdemi elemzését Chin bíró részéről lásd: i. m. (7), p. 36–40.

¹⁷⁵ Lásd magyar nyelven: <http://books.Google.com/intl/hu/Googlebooks/agreement/>.

¹⁷⁶ I. m. (7), p. 19. Ezt erősíti az a tény is, hogy Németországban például újságokban és az interneten is hírt adtak a felek a megállapodásról. Lásd: *Adolphsen, Mutz*: i. m. (13), p. 794.

¹⁷⁷ Ennek bírói gyakorlatát lásd: *Baffa v. Donaldson, Lufkin & Jenrette Securities Corporation*, 222 F.3d 52 (2000): p. 60.

¹⁷⁸ I. m. (7), p. 20–21., illetve 28–30. Ez utóbbi helyen jelzi Chin bíró, hogy az akadémiai (tudományos) szektor, illetve a külföldi jogosultak érdekei mutatnak egyértelmű ütközést a felperes általános érdekeivel.

¹⁷⁹ *Wal-Mart Stores, et al., v. Visa USA Inc., et al.*, 396 F.3d 96 (2005), p. 106–107.

¹⁸⁰ I. m. (7), p. 21–28.

A megállapodással kapcsolatos legfontosabb szerzői jogi aggályokat az ún. „opt-out” szisz-
téma szülte. Azok ugyanis, akik nem kívánták könyveiket a *Google Books projekt* keretében
elérhetővé tenni, 2010. január 28-ig „kiléphettek” a rendszerből.¹⁸¹ Ezzel szemben a pertár-
saság tagjainak arra is lehetőségük nyílt, hogy kilépés helyett „tiltakozzanak” („objection”)
a *MEM* tartalmával szemben. Ez utóbbi esetben a bírónak mérlegelési joga volt a tiltako-
zás alaposágának elbírálásakor. Amennyiben a tiltakozás alaptalannak bizonyult, akkor az
érintett szerzői jogosultra nézve a *MEM* kötőereje beállt. Amennyiben a tiltakozásnak a
bíró helyt adott, úgy az a megállapodás módosítását tette szükségessé.¹⁸²

Chin bíró szerint a szerző azon kizárólagos joga, hogy műve hasznosításáról *bármikor*
döntson, megkérdőjelezhetetlen – határidőhöz nem köthető – alaptétele a szerzői jognak.
Vagyis egyrészt az, hogy a szerzői jogosultra ne arról kelljen döntenie, hogy kívánja-e
másnak engedélyezni műve hasznosítását, hanem arról, hogy nem kívánja-e engedélyezni
a felhasználást, másrészt az, hogy e döntés elmulasztása esetén végleg elessék engedélyezési
jogának gyakorlásától, egyértelmű ütközést mutat az amerikai törvényi joggal és joggya-
korlattal.¹⁸³

Ugyancsak relevánsnak találta a bíróság azt a szerzői jogi kifogást, hogy a *MEM* jóvá-
hagyása a nemzetközi jog – elsősorban a *BUE* és a *TRIPS* – normáival ütközne. A kriti-
kát elsősorban az váltotta ki, hogy még a módosított szöveg szerint is tartozhattak külföldi
művek a megállapodás hatálya alá. Ily módon viszont érintett külföldi jogosultaknak is ki
kellett volna lépniük a *MEM*-ből annak érdekében, hogy annak rájuk történő alkalmazását
kizárják.¹⁸⁴ Ezzel szemben tizenhárom állam emelte fel szavát, köztük olyan angol nyelvű
országok is, mint az Egyesült Királyság vagy Új-Zéland.¹⁸⁵

Végül ejtsünk szót egy utolsó kritikus területről. Az *árva művek* körüli bizonytalanság
s ennek társadalmi és gazdasági jelentősége egy ideje ismert a szerzői jog világában.¹⁸⁶ A
Google Books projekt kapcsán is sok vitához vezettek az *EM* és a *MEM* árva művekkel kap-
csolatos előírásai. Bár a konkrét számadatok országonként és műtípusonként változhatnak,

¹⁸¹ Ebben az esetben a *MEM* rájuk nézve nem bírt volna kötőerővel, s így szabadon dönthettek volna arról,
hogy pert indítanak-e a Google-lal szemben, esetleg külön egyezséget kötnek a céggel. A kilépés azon-
ban egyáltalán nem akadályozná meg az érintett szerzők műveinek digitalizálását, azt csakis kifejezett
nyilatkozat (követelés) birtokában hagyta volna abba a Google. Lásd: *Pamela Samuelson: Last Chance
to Opt Out of Google Book Settlement*. Huffington Post, 25 January, 2010, http://www.huffingtonpost.com/pamela-samuelson/last-chance-to-opt-out-of_b_434315.html.

¹⁸² *Samuelson*: i. m. (181).

¹⁸³ I. m. (7), p. 31–33, 35–36.

¹⁸⁴ *Adolphsen, Mutz*: i. m. (13), p. 798.

¹⁸⁵ Az érintett országok felsorolását lásd: i. m. (7), p. 41–42.

¹⁸⁶ A hazai jogirodalomból lásd különösen: *Gyenge Anikó*: Elárvult jog nevelőszülőt keres. *Magyar Jog*,
2009. 3. sz., p. 119–124; *Hepp Nóra*: Szabad út a rejtett műalkotások feltárására, avagy az árva művek
szabályozása a szerzői jogban. In: *Penyigey Krisztina, Kiss Marietta* (szerk): *Fehér Könyv a Szellemi
Tulajdon Védelméről 2008–2009*. Magyar Szabadalmi Hivatal, Budapest, 2010, p. 225–243.

az tagadhatatlan, hogy a jogvédelem művek jelentős részének hasznosítása elé gördít gyakorlati akadályt a szerzői jogosult kilétének, illetve elérhetőségének hiánya.¹⁸⁷ Az ily módon jelentkező engedélyezési nehézségek miatt hosszú távon társadalmilag értékes tudás vesztet kárba. Egyre több jogalkotó ismeri fel mindezt, és próbálja törvényi úton rendezni a kérdést,¹⁸⁸ habár több nagy jogrendszerben sem sikerült végleges megoldást találni még e dilemmára.¹⁸⁹

A *Google Books projekt* árva művekkel kapcsolatos előírásai közül az alábbiak érdemelnek különös figyelmet. Egyrészt a *MEM* csupán az árva művek kivetítése esetén követeli meg az előzetes engedélyezést,¹⁹⁰ vagyis a *Google* az árva műveket gond nélkül többszörözheti. Másrészt a *Google* az „opt-out” rendszer keretében nem tesz különbséget a különféle jogosultak vonatkozásában.¹⁹¹ Ennek megfelelően ha az árva mű jogosultjának személyére a *MEM* által meghatározott határidőt követően derülne fény, akkor őt az egyezség alapján csupán a múltbéli engedély nélküli felhasználásokért járó kártérítés illetné meg, a *Google* általi felhasználást – művének a *Google* adatbázisából való törlését – pedig szigorú korlátok mellett tilthatná meg.¹⁹²

¹⁸⁷ Erre utal a Bechtold által használt számadat is, mely szerint a világ összes szerzői művének 20–75%-a tekinthető árvának. Lásd: *Bechtold*: i. m. (10), p. 283. Ennél némileg átláthatóbb számadat a British Library becslése, mely szerint az intézmény gyűjteményében megtalálható összes nyomtatott mű 40%-a árva. Lásd: Gowers Review of Intellectual Property, London, 2006, p. 69, http://www.hm-treasury.gov.uk/independent_reviews/gowers_review_intellectual_property/gowersreview_index.cfm.

¹⁸⁸ Lásd például a magyar szerzői jogi törvény (az 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról) 57/A-D. szakaszát. Ezenkívül különös figyelmet érdemel a kanadai szerzői jogi törvény vonatkozó előírása. Lásd: Copyright Act (R.S.C., 1985, c. C-42), §77. <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-42.pdf>. Ezzel összefüggésben lásd: *Jeremy De Beer, Mario Bouchard*: Canada's „Orphan Works” Regime: Unlocatable Copyright Owners and the Copyright Board.; <http://www.cb-cda.gc.ca/about-afropos/2010-11-19-newstudy.pdf>.

¹⁸⁹ Így például az Európai Unióban egyelőre nincs hatályos rendelkezés az árva művek hasznosításáról, csupán dokumentumok sora foglalkozott a témával. Lásd különösen: A Bizottság ajánlása (2006. augusztus 24.) a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:236:0028:0030:HU:PDF>; Green Paper: Copyright in the Knowledge Economy, Brussels, 16.7.2008, COM(2008) 466 final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0466:FIN:EN:PDF>; High Level Expert Group on Digital Libraries, Final Report „Digital Libraries: Recommendations and Challenges for the Future”, December 2009, http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/hlg_final_report09.pdf. A 2011. májusában nyilvánosságra hozott irányelvtervezet részleteiről lásd alább a IV.4. alfejezetet. Ugyancsak szót érdemel, hogy az Egyesült Államokban is mindössze törvénytervezetek kerültek kidolgozásra korábban. Egészen pontosan három: 2006-ban egy, 2008-ban pedig a Kongresszus két háza által külön-külön előkészített két tervezet. Ezekkel összefüggésben lásd különösen: *Ryan Andrews*: Contracting Out of the Orphan Works Problem: How the Google Book Search Settlement Serves as a Private Solution to the Orphan Works Problem and Why it Should Matter to Policy Makers. *Southern California Interdisciplinary Law Journal*, 2009, p. 111–113.

¹⁹⁰ MEM, §3.10. Az engedélyt a Könyvregiszter keretében, de attól függetlenül működő vagyongazdálkodási jogot megadni. Lásd: Uo.

¹⁹¹ Vö.: 154–156. lábjegyzettel.

¹⁹² MEM, §3.5(a)(iii). Lásd továbbá: *Adolphsen, Mutz*: i. m.(13), p. 796.

A fentiek fényében a MEM egy huszárvagással kerüli ki az árva művek engedélyezésével kapcsolatos problematikát. Hogy ez jó-e vagy sem, nézőpont kérdése. Gazdasági értelemben ez a megoldás a Google számára kedvező, közvetve pedig a fogyasztóknak is, hiszen az így megspórolt tetemes költségeket a cég újabb tartalmak digitalizálására fordíthatja. Jogilag azonban ugyanazzal a dilemmával szembesülhetünk, mint ami magából a *Google Books projektből* következik: *ha elég kitarító vagy, engedély nélkül is felhasználhatod más alkotását.*¹⁹³

S mivel az árva művek kérdésköre globális jelenség, az ilyen alkotások felhasználásáról nem feltétlenül egy amerikai – ám globális kihatásokkal bíró – egyezség keretében kellene dönteni. Bár erre a német és a francia kormány is utalt a New Yorki bírósághoz eljuttatott beadványában, Chin bíró nem tárgyalta érdemben e kifogást. Mégis úgy tűnik, hogy egyetértett e felvetéssel, mivel kifejtette, hogy az árva művekkel kapcsolatos helyzet újabb indok arra, hogy miért lenne érdemes a Kongresszusnak szabályoznia a kérdést (az Egyesült Államok vonatkozásában).¹⁹⁴

Valószínű, hogy valamennyi fenti érv közrejátszott abban, hogy az eljáró bíró úgy találta: *a módosított megállapodás nem fair, nem adekvát és nem ésszerű.*¹⁹⁵

A végzés vonatkozó pontján mindezek ellenére Chin bíró egyedül az „opt-out” rendszer felszámolását emelte ki. A konkrét szöveg fényében úgy tűnik tehát, hogy egy működőképes „opt-in” rendszer kidolgozása elég lehet ahhoz, hogy az esetleges harmadik megállapodást a bíróság jóváhagyja. Valójában azonban nehezen képzelhető el, hogy a felek hatékony „opt-in” rendszert dolgozzanak ki, különösen az árva művek vonatkozásában.

IV. fejezet – Gondolatok a könyvdigitalizálás jövőjéről

A *Google Books projekt* jogi sorsa tehát egyelőre bizonytalan. Tekintettel arra, hogy Chin bíró a MEM-et elutasította, a „labda ismét a felperesek térfelére került”. Ők három opció közül választhatnak: 1. folytatják a Google-lal szemben indított pert, 2. elállnak a keresetüktől, 3. új megállapodást kötnek az alperessel. E három lehetőség közül az utóbbi tűnik a legvalószínűbbnek. Egyrészt a keresettől való elállás gyakorlatilag kizárt, és az is nehezen képzelhető el, hogy a felperesek egy ilyen idő-, költség- és energiaigényes egyeztetést követően „veszni hagyjanak” egy kimunkált egyezséget. Ahhoz viszont, hogy a bíróság egy

¹⁹³ Picker szavaival élve: „opt out is an active step and the class-action mechanism allows Google to sidestep neatly the problem of orphan works, as those holders of those works presumably will not opt out of the settlement”. Lásd: *Picker*: i. m. (117), p. 392.

¹⁹⁴ I. m. (7), p. 40–45.

¹⁹⁵ *Jonathan Band*: The Rejection of the Google Books Settlement. *Computer Law Review International*, 2011. 4. sz., p. 97–102; i. m. (7), p. 45. A végzéssel összefüggésben lásd az alábbi elemzéseket: *James Grimmelman*: Inside Judge Chin’s Opinion. *The Laboratorium*, March 22, 2011, http://laboratorium.net/archive/2011/03/22/inside_judge_chins_opinion; *Siva Vaidhyanathan*: Google Block. *Slate*, March 23, 2011, <http://www.slate.com/id/2289155/pagenum/all/#p2>.

harmadik megállapodást átengedjen a szűrőjén, a *MEM* több részének módosítása tűnik szükségesnek.

A jelen tanulmány azonban a fentieknél jobban már nem kíván elvi fejtegetésekbe bocsátkozni. Annál is inkább, mert könyvdigitalizálással kapcsolatos álmokat nem csupán a *Google* szöveget, illetve a *Google* sem csupán jogsértő módon fejleszt könyves adatbázisát.¹⁹⁶ A nemzeti múzeumok, levéltárak és egyéb közintézmények,¹⁹⁷ illetve nemzetközi intézmények (különösen az *Europeana*) archiválási célú nonprofit digitalizálási programjai mellett több kiváló (profitorientált és nonprofit) kezdeményezés is ismert világszerte. 1971-ben, eredendően mikrofilmes technológiával indult a *Gutenberg projekt*.¹⁹⁸ Ugyancsak a *Google Books projekt* előtt indították útjára az *Amazon* „*Search inside!*” nevű szolgáltatását. Utóbbi segítségével az *Amazon* regisztrált használói a programban részt vevő kiadók által jogosított könyvek valamennyi oldalát átkutathatják bármely kifejezés után. A „*Search inside!*” 120 000 könyvből (és 33 millió oldalból) álló adatbázissal indult 2003-ban, napjainkra pedig már negyedmillió kiadványban kutathatnak a vevők.¹⁹⁹

A *Google Books projekt* hatása érezhető a *Yahoo!* és a *Microsoft* által 2005-ben bejelentett programon („*Open Content Alliance*”) is.²⁰⁰ Az eredeti optimista célkitűzés szerint köztulajdonban álló, illetve jogvédett művek millióiit digitalizálták s tették volna elérhetővé a partnerek. Utóbbi könyvek ráadásul csakis a jogosultak hozzájárulása esetén kerültek volna bele az adatbázisba. A *Microsoft* azonban 2008-ban kilépett az *Open Content Alliance*-ből, mivel nem tudta felvenni a versenyt a *Google*-lal. Míg utóbbit – az akkori állás szerint – az *EM* mentesítette volna az egyedi engedélyezés kényszere alól, addig a *Microsoft* az *USCA*

¹⁹⁶ A Partner Programról már esett szó a fentiekben, amelyhez mind több és több kiadó, illetve egyéni jogosult csatlakozik. Ehhez hasonlóan a *Google* folyamatosan köt együttműködési megállapodásokat nagy könyvtárakkal, hogy az azok katalógusában szereplő, közkincsbe tartozó köteteket archiválják és elérhetővé tegyék. Legfrissebben lásd a *Google* és a *British Library* által kötött megállapodást, melynek keretében a *Google* közel negyedmilliói public domain kötetet szkennelt és tett elérhetővé a *Google Books* oldalon. A digitális példányokat a *British Library* ugyancsak elérhetővé tette saját weboldalán. Lásd: *British Library makes Google search deal*. BBC News, June 20, 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-13836332>.

¹⁹⁷ Például a Norvég Nemzeti Könyvtár által kidolgozott online digitális könyvtár programját lásd: *Isabel Davies, Holly Strube*: Online Distribution of Copyright Works: Judge Chin Rejects Google Books Settlement. CPI Antitrust Chronicle, June 2011, p. 5., <https://www.competitionpolicyinternational.com/file/view/6506>.

¹⁹⁸ Vö.: 3. lábjegyzet.

¹⁹⁹ *Eric Ward*: Amazon.com Launches "Search Inside the Book" Feature. URLWire, October 23, 2003, <http://www.urlwire.com/news/102203.html>.

²⁰⁰ Lásd: *Elinor Mills*: Yahoo to Digitize Public Domain Works. CNET News, October 2, 2005, http://news.cnet.com/Yahoo-to-digitize-public-domain-books/2100-1038_3-5887374.html; *Katie Hafner*: In Challenge to Google, Yahoo Will Scan Books. New York Times, October 3, 2005, <http://www.nytimes.com/2005/10/03/business/03yahoo.html>; *Elinor Mills*: Microsoft to Offer Books Search. CNET News, October 25, 2005, http://news.cnet.com/2100-1025_3-5913711.html; *Katie Hafner*: Microsoft to Offer Online Book-Content Searches. New York Times, October 26, 2005, <http://www.nytimes.com/2005/10/26/technology/26book.html>; *Glorioso*: i. m. (10), p. 995.

rendelkezéseinek megfelelően valamennyi jogvédett kötetnél egyedi jogosítási eljárást lett volna kénytelen lefolytatni.²⁰¹

Természetesen az e-könyvek iránti kereslet fokozódásával a kiadók sem restek friss köteteket elektronikusan elérhetővé tenni, valamint korábbi kiadványaikat digitalizálni. Különösen a *Random House* és a *HarperCollins* jár az élen e téren,²⁰² azonban hozható erre példa a világ más pontjairól (például Németországból) is.²⁰³

Hogy a könyvdigitalizálás nemcsak nagyban, de „kicsiben” is kiválóan megvalósítható, jól példázható az alábbi két rendkívül színvonalas kezdeményezéssel. A nyomtatott művek engedélyezésével foglalkozó új-zélandi *Copyright Licensing Ltd.* és az új-zélandi művészet fejlesztéséért felelős ügynökség, a *Creative New Zealand* kezdeményezésére és anyagi támogatásával 2011 elején megszületett a *Digital Publishing New Zealand Limited*. E nonprofit szervezet elsődleges célja az lesz, hogy a nyomtatásban megjelent új-zélandi könyveket e-könyv formátumban is kiadja, s azokat egy újonnan felállított portálon (*GreatNZebooks*) értékesítsék világszerte.²⁰⁴ A kezdő 100 000 új-zélandi dolláros forrás a fenti portál felállítására és 600 kötet digitalizálására lesz elegendő.

Egy másik kezdeményezés keretében a spanyol Centro Español de Derecho Reprográficos (*CEDRO*) a Baszk Női Intézettel (*Emakunda*) kötött olyan megállapodást,²⁰⁵ amelynek keretében az *Emakunda* 35 digitalizált könyvet tett elérhetővé online dokumentációs központjában.²⁰⁶ A megállapodás pozitívumának a *CEDRO* és az *Emakunde* egyaránt azt tartja, hogy szerzői művek online környezetben a szerzői jogok teljes tiszteletben tartása mellett váltak elérhetővé.

Az Európai Unió tagjaként a fentiekén túl különös figyelmet érdemes szentelni a könyvdigitalizálás európai uniós helyzetének, mely jelenleg legalább olyan változatos képet mutat, mint maguk az alapul szolgáló szerzői jogi törvények. Az információk keresésének és az azokhoz való hozzáférés módjának folyamatos változása fényében úgy tűnik, hogy az *InfoSoc-irányelv* „szolid” szabad felhasználási esetei²⁰⁷ nem alkalmasak arra, hogy a fogyaszt-

²⁰¹ Lásd: *Satya Nadella*: Book Search Winding Down. Bing Community, May 23, 2008, http://www.bing.com/community/site_blogs/b/search/archive/2008/05/23/book-search-winding-down.aspx.

²⁰² *Na*: i. m. (22), p. 428; *Band*: i. m. (19), p. 234., 65. lábjegyzet.

²⁰³ *Kubis*: i. m. (32), p. 370., különösen 4. lábjegyzet. (A Börsenvereins des deutschen Buchhandels lábjegyzetben megjelölt sajtóhírére utaló link már nem érhető el.)

²⁰⁴ Lásd: <http://www.creativenz.govt.nz/>. A weboldal a kézirat lezárásának időpontjában még „kialakítás” alatt állt.

²⁰⁵ Lásd: <http://www.cedro.org/vLeerNoticia2.asp?Ide=2995>.

²⁰⁶ Lásd: http://www.emakunde.euskadi.net/u72-20010/es/contenidos/informacion/indice_libros_online/es_emakunde/indice_libros.html.

²⁰⁷ A nyilvánosan hozzáférhető könyvtárak, oktatási intézmények vagy múzeumok, valamint az archívumok a gyűjteményükbe tartozó kötetekről egyrészt másolatot készíthetnek [InfoSoc-irányelv, 5. cikk (2) bekezdés (c) pont], illetve a gyűjteményükbe nem tartozó köteteket kutatási vagy egyéni tanulási célból az intézmény területén található készüléken a nyilvánosság egyes tagjaihoz közvetíthetik, valamint a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tehetik [InfoSoc-irányelv, 5. cikk (3) bekezdés (n) pont].

tók igényeit kielégítsék. Épp ellenkezőleg, részben azt eredményezik, hogy a fogyasztók az illegális felhasználások tartománya felé mozdulnak el.

Részben az európai szabályozás elmaradottsága, részben a *Google Books projekt* láttán az Európai Unióban is erősödik a könyves örökség – különösen az árva művek – digitalizálása iránti elkötelezettség.²⁰⁸ Az alábbiakban ezért érdemesnek tűnik összefoglalni, hogy mi várható a közeljövőben e kérdéskört illetően.

A *Bölcsek Tanácsa* („Comité des Sages”) által 2011 januárjában nyilvánosságra hozott „*Új reneszánsz*” című jelentés egyik leginkább előremutató meglátása szerint a magáncégek általi digitalizálás megállíthatatlan folyamat, s ezért *nem az a kérdés, hogy a magánszféra szerepet kaphat-e a digitalizálásban, hanem az, hogyan és milyen feltételekkel kerülhet erre sor.*²⁰⁹ A *Bölcsek Tanácsa* által megfogalmazott célok megvalósításához ugyanis a magánszféra rendelkezik a szükséges tőkével, technológiával és szakmai tapasztalatokkal.²¹⁰ A magánszféra szerepvállalását azonban a testület csak több fontos feltétel együttes fennállása esetén látja megvalósíthatónak. Ezek a következők:

1. *A szerzői jogok/jogosultak tiszteletben tartása:* vagyis a köz- és a magánszféra együttműködésével megnyilvánuló modellnek a jelenlegi uniós és nemzeti szerzői jogi keretek között kell maradnia.

2. *Átláthatóság:* valamennyi, a köz- és a magánszféra szereplői által kötött megállapodást nyilvánosságra kell hozni.

3. Lehetőség szerint a felhasználók számára *ingyenes hozzáférést biztosító modelleket kell preferálni.*

4. A digitalizálást végző magáncégnek *ugyanolyan minőségű másolatot* kell a partner közintézmény rendelkezésére bocsátania, mint amivel maga kíván „üzletelni”.

5. *Újrahasznosítás:* a közintézmények a digitális műpéldányokat nonprofit célokra bármennyiszer felhasználhatják.

6. A magáncégek kötelesek *megosztani bevételeik egy részét* a velük társuló közintézményekkel.

²⁰⁸ Erre engednek következtetni az Európai Bizottság biztosainak kijelentései is: „Let us be very clear: if we do not reform our European copyright rules on orphan works and libraries swiftly, digitization and the development of attractive content offers will not take place in Europe, but on the other side of the Atlantic.” Lásd: *Reding*: i. m. (8), p. 9.; – „[B]efore putting our libraries collections online, we also know that there are some legal and financial obstacles to overcome. If we let things go, there is a serious risk that there will be a '20th century black hole' on the internet. It is a duty of our time not to let this happen.” Lásd: *Neelie Kroes*: Addressing the orphan works challenge. Speech 11/163, March 10, 2011. Lásd: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/11/163&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>. Lásd továbbá: *De La Durantaye*: i. m. (101), p. 167–168.

²⁰⁹ Report of the 'Comité des Sages': *The New Renaissance*, January 2011, 9.2.2. pont. A jelentés elérhető az alábbi weboldalon: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/reflection_group/final-report-cdS3.pdf. (A továbbiakban: *Új reneszánsz*.)

²¹⁰ I. m. (209), 9.3.3. pont.

7. Nem létesíthető kizárólagos jellegű együttműködési kapcsolat, vagyis a későbbiekben bárki köthet azonos feltételekkel együttműködési megállapodást a kötetek digitalizálására.²¹¹

A fenti feltételeken túl a *Bölcsek Tanácsa* szerint valamennyi megállapodást legfeljebb *hétéves időtartamra* szabad megkötöni. Ennyi idő elegendő lehet arra, hogy a magáncég hasznot realizáljon a digitalizálásból.²¹² Sajnálatos módon a fenti ajánlások szellemiségében máig nem készült uniós norma. Ennek kidolgozása a közeli jövőben fontos feladatnak tűnik.

Az árva és a forgalomban nem kapható művek helyzetének rendezését az *Új reneszánsz* egy „nyolclépcsős tesztben” rögzített szabályozási minimumkövetelmények kidolgozásával igyekszik tovább segíteni. E lépcsők a következők:

1. Az árva művekkel kapcsolatos uniós szintű jogi eszköznek az *összes tagállamban érvényre kell jutnia*.

2. A szerzői művek valamennyi típusát le kell fednie e normának.

3. A művek árvakénti minősítésének határokon átnyúló érvényűnek kell lennie.

4. A bármely tagállamban digitalizált és hozzáférhetővé tett árva műveket valamennyi tagállamban elérhetővé kell tenni.

5. Az európai normának lehetőséget kell teremtenie arra, hogy ne csak a köz-, hanem a magánszféra is szerepet vállaljon a digitalizálásban.

6. Kereskedelmi hasznosítás esetén kötelező, nonprofit felhasználás esetén pedig elvárt a díjfizetés. Az összeget, amíg jogosultja színre nem lép, egy zálogszámlán kell tartani.

7. Az árva művek felhasználásával kapcsolatos engedélyezési eljárások díja legyen észszerű.²¹³

8. Szükség van a szerzői jogokkal kapcsolatos információk adatbázisba rendezésére, és ennek az *Europeanához kapcsolására*.

A háromtagú tanács az árva művek további „keletkezésének” megakadályozása érdekében azt javasolja, hogy a szerzői jogok teljes gyakorlásának előfeltételévé kell tenni a művek *valamilyen formájú regisztrációját*.²¹⁴ A *Bölcsek Tanácsa* ezzel egy olyan rendszer visszaállítására tesz javaslatot, amit a XX. század elején szándékosan kivettek a BUE-ből, s amit még a regisztráció élharcosának tartott Egyesült Államok is részben felszámolt a BUE-hoz való 1988-as csatlakozás részeként. A tanács épp ezért logikusan jelzi: e javaslat megvalósítása a BUE felülvizsgálatát feltételezi. Ennek valószínűségéről, illetve indokoltságáról hosszasan

²¹¹ E hét feltételt együttesen lásd: i. m. (209), 9.3.5. pont.

²¹² I. m. (209), 9.3.6. pont.

²¹³ Gyenge Anikó nemrég a magyar szabályozás hátulütőjeként említette, hogy a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (korábban a Magyar Szabadalmi Hivatal) által lefolytatott engedélyezési eljárás díjának a mértéke túl nagy, amely ily módon blokkolja a felhasználási hajlandóságot. Lásd: Gyenge Anikó, Bodó Balázs, Detrekői Zsuzsa, Békés Gergely: A szerzői jogi jogérvényesítés aktuális kérdései – Összefoglaló a PRK Partners, a Pécsi Tudományegyetem és a Central European University konferenciasorozatának nyitó rendezvényéről. Infokommunikáció és Jog, 2010. 6. sz., p. 203.

²¹⁴ I. m. (209), 5.3.3. pont.

lehetne elmélkedni. Tekintettel azonban arra, hogy az Európai Bizottságnak az árva művek egyes felhasználásairól szóló irányelvtervezete²¹⁵ erről nem tesz említést, a további fejtegetések e tanulmány keretében szükségtelennek tűnnek.

Az árva művek körüli helyzetet tehát *engedélyezési dilemmaként* értékelhetjük, ezért a lehetséges válasznak is e dimenzióban kell megszületnie. Ettől eltérő problémákat vet fel a forgalomban nem kapható művek helyzete. Ezek esetében a szerzői jogosult ismert és megkereshető ugyan, azonban az érintett kötet papíralapú kiadása elsősorban gazdasági okokból tűnik lehetetlennel. Ebből következik, hogy az iránta fennálló érdeklődés sem elégíthető ki piaci alapokon. Ez azonban a mindennapokban komoly akadály lehet a műélvezetnek, amire azonban az online hozzáférhetővé tétel kiváló megoldást jelenthet. A *Bölcsék Tanácsa* az ilyen művek²¹⁶ archiválását és hozzáférhetővé tételét is szükségesnek tartja azzal, hogy a hasznosítás elsődlegesen a szerzői jogi jogosultakat illeti.²¹⁷ Ha azonban a jogosult nem digitalizálja művét, akkor a *Bölcsék Tanácsa* szerint közintézmények is elvégezhetnék mindezt, s az ily módon létrehozott tartalmat a jogosultnak fizetendő méltányos jogdíj fejében²¹⁸ a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tehetnék.²¹⁹

Az *irányelvtervezet* a forgalomban nem kapható művek helyzetének rendezésére nem vállalkozott. Érdekes kérdés azonban, hogy az árva művekkel összefüggésben fent említett „nyolclépcsős teszt” faktorai közül melyek nyertek megerősítést az Európai Bizottság tervezetében. Ezek pontról-pontra az alábbiak szerint alakulnak:

1. Mivel az árva művek helyzete irányelvben kerülne rendezésre, az összes tagállamra kiterjedő hatályú norma kialakításával kapcsolatos elvárás világosan megvalósulna.

2. Ezzel szemben érdemi különbség fedezhető fel az *Új reneszánsz* által ildomosnak vélt, és az *irányelvtervezetben* a digitalizálási tevékenységgel érintett művek körét illetően. Az *irányelvtervezet* ugyanis csak az írott, illetve bizonyos audio- és audiovizuális művekre koncentrál,²²⁰ a fotóművészeti alkotások vagy a hangfelvételek viszont kívül esnek a tervezet hatókörén. Ha kimentésként nem is, de a kihagyás lehetséges magyarázatául szolgál-

²¹⁵ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain permitted uses of orphan works. Brussels, 24.5.2011, COM(2011) 289 final, 2011/0136 (COD). A szöveg angol nyelven elérhető az alábbi weboldalon: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/orphan-works/proposal_en.pdf.

²¹⁶ A Bölcsek Tanácsa ezúttal is valamennyi releváns műtípus esetén javasolja a digitalizálás lehetővé tételét. Lásd: i. m. (209), 5.4.3. pont.

²¹⁷ I. m. (209), 5.4.4. pont és 5.4.6.i) alpont.

²¹⁸ A Bölcsek Tanácsa azt is jelzi, hogy a szerzői jogosultaknak minden esetben biztosítani kell egy kilépési lehetőséget az ily módon megvalósuló felhasználás kereteiből. Lásd: i. m. (209), 5.4.7.iii) alpont.

²¹⁹ I. m. (209), 5.4.6.ii) és 5.4.7.iv) alpont. A Bölcsek Tanácsa azonban nem utalt arra, hogy a közintézmények mennyi idő elteltével digitalizálhatják a tartalmakat, más szavakkal a jogosultnak mennyi ideje van eldönteni, hogy kíván-e élni a jogával.

²²⁰ I. m. (215), 1. cikk (2) bekezdés.

hat, hogy a releváns művek digitalizálása egyes becslések szerint kb. 100 milliárd euróba kerülne.²²¹

Az *irányelvtervezet* pozitívuma azonban, hogy az *Európai Bizottság éves rendszerességgel lenne köteles jelentést tenni* a norma tartalmával összefüggésben. Ennek részeként azt is meg kell vizsgálnia, hogy esetleg ki kell-e terjeszteni az irányelv hatókörét más műtípusokra, többek közt a hangfelvételekre és fotóművészeti alkotásokra is.²²²

Az *irányelvtervezet* a felhasználások tekintetében is élt megkorlátozásokkal. A *kötelezően engedélyezendő felhasználások* körébe csakis a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel és többszörözés vagyoni jogai kerültek be.²²³ Ezt némileg kiszélesítve az *irányelvtervezet* lehetőséget teremt a tagállamoknak további felhasználások engedélyezésére, feltéve, hogy az uniós norma által meghatározott feltételeknek a tagállami előírások megfelelnek.²²⁴

3. Az *Új reneszánsz* egyik nagy hibájaként említhető, hogy a *Bölcsek Tanácsa* egy szóval sem tett említést arról, hogy *miként kell egy műről megállapítani annak árva voltát*. A korábbi dokumentumok a „reasonable” vagy a „diligent search” kifejezést használva elvárták a felhasználótól, hogy minden ésszerű/gondos intézkedést megtegyen az adott mű jogosultjának meghatározása/fellelése érdekében. Az *irányelvtervezet* minden értelemben orvosolta e hibát. Egyrészt meghatározza az *árva mű fogalmát*,²²⁵ másrészt a *gondos keresés minimális követelményeit*,²²⁶ végül rögzíti az *árva mű státusz tagállamok általi kölcsönös elismerésének elvét*.²²⁷

Az *irányelvtervezet* szerint a gondos keresést kizárólag az érintett árva mű első megjelenésének, illetve sugárzásának országában kell lefolytatni.²²⁸ Adódik a kérdés: mi történik akkor, ha a szerzői jogosult személyére, illetve elérhetőségére egy olyan tagállamban derül fény, amelyben nem folytattak le gondos keresést? Az *irányelvtervezet* az ebből fakadó bi-

²²¹ Hendrik Kafsack: Für Zusammenarbeit mit Google Books. 11. Januar 2011. FAZ.net, <http://www.faz.net/artikel/C31158/eu-fachleute-fuer-zusammenarbeit-mit-google-books-30324081.html>. Amennyiben helytálló az, hogy a Google-nak 10 centbe kerül egy oldal digitalizálása (vö.: 20. lábjegyzet), akkor a 100 milliárd eurós becslés túlzónak tűnik.

²²² I. m. (215), 11. cikk.

²²³ I. m. (215), 6. cikk és (4) preambulumbekzdés.

²²⁴ I. m. (215), 7. cikk.

²²⁵ I. m. (215), 2. cikk és (3) preambulumbekzdés.

²²⁶ I. m. (215), 3. cikk és (12)–(13) preambulumbekzdés. A 3. cikk (2) bekezdése tesz említést arról, hogy a gondos keresés során igénybe vett források listáját a tagállamok egyedileg határozhatják meg. Az irányelvtervezet melléklete azonban rögzíti, hogy melyek a „kötelezően figyelembe veendő” források/adatbázisok.

²²⁷ I. m. (215), 4. cikk.

²²⁸ I. m. (215), 3. cikk (4) bekezdés és (15) preambulumbekzdés. Annak eldöntéséhez, hogy a forrásmű mely országban jelent meg vagy került adásba először, ismételtlen a forrásul szolgáló adatbázisokhoz érdemes segítségért fordulni, bár ezek hatékonysága egyelőre nem tűnik garantálnak. Lásd: *Stef van Gompel: The Commission's Proposal for a Directive on Orphan Works*. Kluwer Copyright Blog, June 14, 2011, <http://kluwercopyrightblog.com/2011/06/14/the-commission%E2%80%99s-proposal-for-a-directive-on-orphan-works/>.

zonytalanságok elkerülése esetére elrendeli, hogy valamennyi keresést és annak eredményét egy nyilvánosan elérhető adatbázisban szükséges rögzíteni.²²⁹ Ily módon bárhol is válják ismertté a jogosult, az adatbázis frissítése révén „virtuálisan” az egész Európai Unió területén megszűnik az „árva” státusz.

4. Az irányelvtervezet a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel vagyoni jogát érintő felhasználások engedélyezésével *de facto* lehetővé teszi, hogy a kedvezményezett intézmények az Európai Unió egészében (és világszerte) elérhetővé tegyék a digitalizált tartalmakat.²³⁰

5. Az irányelvtervezet a szabályozás kizárólagos kedvezményezettjeként a nyilvános könyvtárakat, az oktatási intézményeket, a múzeumokat, az archívumokat, a filmes örökség megőrzésére hivatott intézményeket, valamint a közszolgálati médiát jelölte meg.²³¹ Emellett azonban ezek az intézmények arra is lehetőséget kaptak, hogy az árva művek megőrzésével és elérhetővé tételével kapcsolatos célokat a magánszféra (így akár a Google) bevonásával oldják meg.²³²

6. Az irányelvtervezet némileg szűkebbre szabja a díjfizetési kötelezettséget az Új reneszánszban foglaltakhoz képest. A tervezet „engedélyezhető felhasználásokkal” kapcsolatos, a díjfizetés kötelezettségét rögzítő előírásából²³³ *a contrario* következik, hogy a többszörözés és a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel vagyoni jogait érintő, kötelezően engedélyezendő felhasználások esetén nem jár jogdíj az árva művek utólag ismertté váló jogosultjainak.²³⁴

Mindez azonban különös értelmet nyer akkor, ha visszatekintünk az irányelvtervezet hatókörére. Ha ugyanis e kötelezően engedélyezendő felhasználások esetén *ab ovo* nem jár jogdíj a szerzőknek, akkor egyértelmű, hogy a hatókör szűkítése valójában nem az engedélyezési eljárás és a jogdíjfizetés esetleges nehézségeivel magyarázható, hanem más, mögöttes okokkal. Épp ezért tűnik hihetőnek, hogy például a fotóművészeti alkotások figyelmen kívül hagyása az iparági lobbinak köszönhető.

7. Az irányelvtervezet kidolgozásakor a Bizottság az árva művek online hozzáférhetővé tételének kölcsönös elismerési modelljéből indult ki.²³⁵ Ennek megfelelően a tervezet nem tesz említést az árva művekkel kapcsolatos hatósági engedélyezési eljárások díjszabásairól, mely

²²⁹ I. m. (215), 3. cikk (4) bekezdés.

²³⁰ I. m. (215), 6. cikk (1) bekezdés (a) pont és (19) preambulumbekkezdés.

²³¹ I. m. (215), 1. cikk (1) bekezdés.

²³² I. m. (215), 6. cikk (3) bekezdés és (18) preambulumbekkezdés.

²³³ I. m. (215), 7. cikk (1) bekezdés (4)–(5) pont.

²³⁴ Ezt az értelmezést erősíti meg az irányelvtervezet (22) preambulumbekkezdése.

²³⁵ Commission Staff Working Paper, Impact Assessment on the Cross-Border Online Access to Orphan Works, Accompanying the Document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Certain Permitted Uses of Orphan Works. Brussels, 24.5.2011, SEC(2011) 615 final, p. 38. Lásd: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/orphan-works/impact-assessment_en.pdf. (A továbbiakban: Working Paper.)

eljárásokat nem kívánja hatókörébe vonni. Annak ellenére sem, hogy ennek alapvető szintű rögzítéséhez kimagasló társadalmi érdek fűződné. Ennek hiányában egyrészt elsikkadni látszik annak a lehetősége, hogy a versenyszektor kreatív felhasználási célokból hozzáférést szerezzen a tartalmakhoz, másrészt a korrekt jogdíjak alkalmazása még a létező engedélyezési eljárások esetén is kontraproduktív hatással bírhat hosszú távon az árva művek felhasználása során.²³⁶ Épp ezért indokoltnak tűnt volna, hogy a kölcsönös elismerési modell alkalmazása ellenére is legalább alapvető szinten utalás történjék a for-profit felhasználásokat segítő nemzeti engedélyezési eljárások kidolgozására.

8. Az *irányelvtervezet* egyik legnagyobb pozitívuma, hogy kötelezővé teszi a gondos keresés lépéseivel, az ezek révén feltárt információkkal, továbbá az árva művek felhasználásával kapcsolatos információkat tartalmazó, nyilvánosan hozzáférhető adatbázisok vezetését.²³⁷ Ezzel ugyanis – több, már létező adatbázis²³⁸ mellett – tovább növelhető annak a valószínűsége, hogy ha egyelőre nehezen meghatározható időn belül is, de felszámolhatóak legyenek az árva művek körüli bizonytalanságok.

Végül a *Bölcsek Tanácsa* által a BUE módosítására tett javaslat egyáltalán nem köszön vissza az *irányelvtervezetből*. Egyrészt az irányelvi jogalkotás ennek nem is kompetens formája, másrészt, ha optimistán állunk az előbbi adatbázis-építési kötelezettség hatékonyságához, akkor valószínűleg nem is lenne szükség a nemzetközi szerzői jogi egyezmény javasolt módosítására.

Világos tehát, hogy az *irányelvtervezet* kidolgozásakor az Európai Bizottság alapvetően abból indult ki, hogy az európai kulturális örökség megőrzését fenn kell tartani az európai szereplőknek, még pontosabban a kulturális intézményeknek. Az Európai Bizottság ezzel többek közt azt is biztosítani kívánta, hogy a *Google* (a *Google Books projekt* révén) ne teheszen szert olyan versenyelőnyre, amely végső soron tovább mélyítené az Egyesült Államok és az Európai Unió között már most is megfigyelhető információs és tudásbeli szakadékot.

Bár mindezek mögött nyomós érdekek húzódnak meg, valójában úgy tűnik, hogy az Európai Bizottság a *Google Books projekt* potenciáljától való „félelemtől vezérelve” dolgozta ki javaslatait. A *Working Paper* több pontja is egyértelműen utal arra, hogy az alkalmazandó modell kiválasztásakor az egyik vezérlő motívum a *Google* tudásbeli fölényének visszaszorítása kell, hogy legyen.²³⁹ Mindez azonban több esetben is az árvamű-jelenségre adható hatékony válasz torzulását eredményező jogpolitikai célok megfogalmazásához vezetett. Ezek közül különösen kiemelkedik az *irányelvtervezet* tárgyi hatályának szűkre szabása, illetve a profitorientált, kreatív felhasználások szabályozásának teljes mellőzése.

²³⁶ Lásd különösen: *Bernard Lang*: Orphan Works and the Google Book Search Settlement: an International Perspective. *New York Law School Law Review*, 2010/11, p. 122–123.

²³⁷ I. m. (215), 2. cikk (1) bekezdés, 3. cikk (4) bekezdés, 6. cikk (4) bekezdés, 7. cikk (1) bekezdés 2. pont és (13) és (15) preambulumbekkezdés.

²³⁸ Lásd különösen az ARROW projektet: <http://www.arrow-net.eu/>.

²³⁹ Lásd különösen: i. m. (235), p. 21–22., 24., 27., 29., 31. és 33.

Látható továbbá, hogy az Európai Bizottság „Google-ellenes” kiindulópontja azért is hibás, mert a Google által kidolgozott szolgáltatás életre hívása az Egyesült Államok szerzői jogának logikus következménye. A közel két évszázados múltra visszatekintő *fair use-teszt* általános jelleggel – persze nem korlátok nélkül – lehetővé teszi a kreatív, átalakító jellegű felhasználásokat, amennyiben azok összhangban állnak az Egyesült Államok Alkotmányában megfogalmazott „*copyright clause*” társadalmi haladást támogató előírásával. Az Egyesült Államokkal szemben azonban az Európai Unióban – a szabad felhasználási esetkörök között – nincs (a formájában és tartalmában) a *fair use-teszthez* hasonló általános klauzula. Ezért valójában a profitorientált, kreatív felhasználások lehetővé tételének elutasításával az Európai Unió nemcsak a Google számára nehezítené meg az árva művek hasznosítását, hanem az európai – a téma iránt érdeklődő – cégeket is hatványozottan hátrányosabb helyzetbe hozná amerikai versenytársaikkal szemben.

E téren különösen érdemes a fotóművészeti alkotásokra emlékeztetni. Ahogy arra a fentiekben már utaltunk, a Google a bírósági eljárás során védekezését a *fair use-tesztre* alapozta. S bár ezt az érvelést Chin bírónak nem kellett érdemben tárgyalnia, a Google védekezése erős lábakon áll. A Google Books projekt sikere pedig könnyen egy újabb, ezúttal már fotóművészeti alkotások digitalizálására irányuló projekt beindításához vezethet. Ennek fényében azonban semmi esetre sem tekinthető megalapozottnak egy olyan európai uniós jogpolitika, amely úgy reagál a pillanatnyi helyzetre, hogy nem nyújt kellő perspektívát a helyzet egészének logikus, zárt és kiegyensúlyozott rendezésére.

Mindezek fényében külön figyelmet érdemel, hogy az *irányelvtervezet* melyik lehetséges szabályozási modell mellett tört lándzsát. A tervezet háttéranyagául szolgáló *Working Paper* alapos elemzés keretében zárta ki annak lehetőségét, hogy az Európai Unió válaszreakciója ad 1. a *status quo* fenntartása; ad 2. a kiterjesztett közös jogkezelés; ad 3. a közös jogkezelő szervezetek vagy ad 4. egy központi hatóság által nyújtott engedélyezési rendszer bevezetése legyen. Erre tekintettel ezen opciókkal a jelen tanulmány sem kíván részletesen foglalkozni.²⁴⁰

A *Working Paper* a fennmaradó két opció – ad 1. a kulturális intézmények számára az árva művek nonprofit online hozzáférhetővé tételét biztosító szabad felhasználási esetkör bevezetése és ad 2. a kulturális intézmények számára biztosított, az árva művek jogszerű online hozzáférhetővé tételével kapcsolatos nemzeti megoldások kölcsönös elismerése – közötti döntő különbséget abban látja, hogy amennyiben a nemzeti jogalkotó engedélyhez kötné a felhasználás megkezdését, ez az árva mű jogosultjának utólagos színre lépésekor

²⁴⁰ E tanulmány szerzője maga sem tartja alkalmasnak a fenti megoldásokat a helyzet egészének logikus, következetes kezelésére. E megállapítás azonban nem zárja ki azt, hogy a központi hatóság által nyújtott engedélyezési struktúrát a profitorientált felhasználások tekintetében szükségesnek tartja bevezetni (házánkban pedig az eljárással kapcsolatos díjszabásra vonatkozó revízió mellett fenntartani).

megerősített védelmet nyújtana a kulturális intézményeknek egy esetleges jogsértés vádjával szemben.²⁴¹

E sorok szerzőjének megítélése szerint az Európai Bizottság nem a leghatékonyabb megoldás mellett tette le a voksát.

Egyrészt – amint arra a fentiekben már utaltunk – az *irányelvtervezet* nem tartalmaz kötelező díjfizetési kényszert (de nem is tiltja meg azt) a többszörözéssel és a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétellel járó „kötelezően engedélyezendő” felhasználási módok vonatkozásában. Ennek ellenére a tagállamoknak jogukban lenne egyedi, s ily módon sokszínű „nemzeti megoldásokat” kidolgozni. Mindez akaratlanul is problémákat szülne, különösen akkor, ha az engedélyezési eljárás díjfizetéshez lenne kötve. Ebben az esetben ugyanis az árva művek digitalizálása és online hozzáférhetővé tétele egyes tagállamokban lelassulhat. Ez könnyen azt is előidézhetné, hogy egyes – díjfizetést előíró – tagállamok intézményei költségeik csökkentése céljából türelemmel kívárnák, hogy más – díjfizetést nem előíró – tagállamok közintézményei előbb „azonosítsák” az adott mű árva jellegét, hogy e státusz uniós szintű kölcsönös elismerése folytán csak ezt követően digitalizálják a kérdéses művet. Mindez végső soron oda vezethet, hogy *az uniós megoldás sorsa dominánsan az adott közintézmények és rajtuk keresztül az adott tagállam pénzügyi viszonyaitól váljék függővé.*

Másrészt az Európai Bizottság által alkalmazott érvelés alaptalannak tűnik az árva mű jogosultjának színre lépéséből fakadó „jogvita veszélyével” kapcsolatban. Abban az esetben ugyanis, ha a tagállamok szabad felhasználásként deklarálják a kulturális intézmények általi nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételt, akkor e jogintézmény dogmatikai sajátosságából következik, hogy *e felhasználásért az adott közintézmény nem vonható felelősségre.* Kivételt ez alól az jelenthet, ha a felhasználó világosan nem tartotta be a törvényi előírásokat, így különösen a gondos keresésre (*diligent search*) vonatkozó követelményeket vagy a hasznosítás nonprofit voltát.

Harmadrészt, s ez egyben már az Európai Bizottság döntésének jogpolitikai indokára is utal, a jelenlegi *acquis* keretében új szabad felhasználási esetkör bevezetésére csak abban az esetben van mód az Európai Unióban, ha az *InfoSoc-irányelv* is módosításra kerül. Ennek lehetőségével azonban az Európai Bizottság a *Working Paper* keretében érdemben nem foglalkozott, ami arra enged következtetni, hogy ez kerül sorra a közeljövőben. Ez pedig azt jelenti, hogy *a nemzeti jogalkotók a maguk nemzeti megoldásának bevezetésekor nem is gondolkozhatnak más alternatívában, mint egy engedélyezési elemet tartalmazó metódus bevezetésében.*

Valójában azonban az árva művekhez való – nonprofit, oktatási, kutatási, összességében: *kulturálisan hasznos célokból történő* – online hozzáférés úgy volna a leghatékonyabban megvalósítható, ha a kedvezményezett közintézmények számára a fentiekben említett sza-

²⁴¹ I. m. (235), p. 38.

bad felhasználási esetkör uniós szinten – az *InfoSoc-irányelv* módosítása révén – vezetnék be, és annak a tagállamok általi implementációját a kölcsönös elismerés elvével erősítenék meg.

Az új szabad felhasználási esetkör bevezetése a jelenlegi *acquis* fényében csak akkor lehetséges, ha az adott norma az ún. „háromlépcsős teszt” követelményeinek is megfelel.²⁴² Az érintett három feltétel fényében az árva művek felhasználásával kapcsolatos szabad felhasználási esetkör nem hogy hátrányosnak nem tekinthető, de sokkal inkább előnyös helyzetet teremtene.

Ad 1.: a háromlépcsős teszt elemzésével kapcsolatos eddigi értelmezési gyakorlat szerint a „különös eset” kitétel az *egyértelműséget és a szűk jelleget* feltételezi. Ezek megvalósítottnak tekinthetők jelen esetben, mivel a fenti szabad felhasználás

- bizonyos, az *InfoSoc-irányelv* kapcsolódó szabad felhasználási lehetőségei²⁴³ által kedvezményezett közintézmények számára válna lehetővé
- egyes árva művek
- nonprofit jellegű
- és a célhoz kötött többszörözésen (digitalizáláson) felül a nyilvánosság számára – további felhasználásokat, például lementést nem engedélyező – hozzáférhetővé tétel végett.

Ad 2.: egy adott árva mű esetén a jogosult azonosítása/fellelése nélkül szó sem lehet olyan felhasználásról, amely „a mű rendes felhasználására sérelmes lenne”, hiszen dogmatikailag – az előzetes engedély híján – semmilyen felhasználás nem képzelhető el. Az árva mű azonban épp attól árva, hogy azt jogosultja nagy valószínűség szerint maga sem hasznosítja. Ily módon egy kulturálisan hasznos célokat segítő szabad felhasználás nemcsak hogy nem ellentétes a rendes felhasználással, hanem sokkal inkább lehetővé teszi *a)* a társadalom fejlődését; *b)* a jogosult esetleges színre lépését, egyúttal esetleges díjfizetéshez kötött jövőbeli felhasználások engedélyezését.

Ad 3.: A harmadik, „indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit” kitétel sérelme az előzőekben kifejtettek szerint ugyancsak nehezen képzelhető el. Mindezt erősítheti az a tény is, hogy a közintézmények általi felhasználást minden esetben meg kell előznie egy gondos keresési eljárásnak, valamint annak a jogosultságnak a fenntartása, hogy az ismertté váló szerzői jogosult megtilthassa művének további felhasználását, illetve hogy annak felhasználását engedélyezze.

Mindennek fényében kimondottan javasolt lenne, hogy az *InfoSoc-irányelv* módosítása révén kerüljön bevezetésre egy szabad felhasználási esetkör, mely a kulturális intézmények számára az árva művek nonprofit, online hozzáférhetővé tételét biztosítja. E szabad felhasználási esetkör feltétele kell, hogy legyen egy előzetes ésszerű keresés követelménye,

²⁴² *InfoSoc-irányelv*, 5. cikk (5) bekezdés.

²⁴³ *InfoSoc-irányelv*, 5. cikk (2) bekezdés (c) pont, illetve 5. cikk (3) bekezdés (n) pont.

az ismertté váló jogosult számára fenntartott jog, hogy megtiltsa művének további felhasználását, illetve hogy annak felhasználását engedélyezze, valamint az implementált nemzeti normák kölcsönös elismerésének követelménye.

V. fejezet – Záró gondolatok

A fenti részletes elemzésből is kitűnik, hogy a *Google Books projekt* szerzői jogilag és gazdaságilag is komoly kihívások elé állítja az abban érintett feleket. Bár az ügy egyes körülményei a külső szemlélők előtt nagy valószínűséggel rejtve maradtak (maradnak), az biztosan kijelenthető, hogy újabb választóvonalhoz érkezett a szerzői művek (különösen a könyvek) világa.

Kiválóan jelzi Bechtold, hogy a digitális (különösen internetalapú) felhasználások piaca napjainkban nem tud fennmaradni a közvetítők nélkül.²⁴⁴ Ennek fényében nem hogy nem meglepő, hanem egyenesen logikus, hogy a *Google* belevágott könyvdigitalizálási projektjébe. A kulturális javak iránti – folyamatosan erősödő – keresletet ugyanis sikerrel aknázhatják ki egyes magáncégek. Elég röviden az *Apple iTunes* online boltjának „karrierjére” utalni. Szemben ráadásul sok más netes alkalmazással, a *Google Books projekt* különösen értékes célokat fogalmaz meg. Ezért érzi úgy a jelen sorok szerzője, hogy a bevezetőben említettekkel összhangban *a kulturális javaink megőrzési célú többszörözéséből, illetve ezen ismeretek digitális hozzáférhetővé tételéből eredő társadalmi haszon különös méltánylást érdemel, akár az egyedi jogosultak érdekei ellenére is.*²⁴⁵

A fenti kijelentés természetesen nem képez jogalapot arra, hogy a *Google* vagy más magáncég előjogokat szerezzen a kulturális örökség digitalizálásában. A konkrét jogi megoldásról *a jogalkotónak kell döntenie, méghozzá ad 1. a lehető legmagasabb szinten, ad 2. a szerzői jogosultak érdekeinek lehető legszélesebb tiszteletben tartása mellett, ad 3. a lehető leghatékonyabb szerzői jogi korlátozás és/vagy kivétel létesítésével.*

A kérdés globális jellegéből fakad, hogy *az országok lehető legszélesebb körét felölelő nemzetközi együttműködés* keretében kell választ adni e kihívásra. Másrészt a digitalizálást követő online hozzáférhetővé tétel alapvetően a közkincsbe tartozó és a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek preferált felhasználása kell, hogy legyen, és nem ütközhet a kereskedelmileg hasznosított művek piacával. Más szavakkal: *a kulturális értékek permanens elérhetővé tételére kell törekedni*, ami jogvédett művek esetén természetesen a díjfizetés valamilyen formáját feltételezi. „Leghatékonyabbnak” pedig egy, *a jogosultak érdekei mellett a társadalmi igényeket és realitásokat is szem előtt tartó egyensúlyi megoldás* jöhet szóba.

Az előbbi tömör gondolatok inkább csak vitaindító, gondolatébresztő felvetések, melyek

²⁴⁴ Bechtold: i. m. (10), p. 288. Ehhez hasonló véleményt lásd: De La Durantaye: i. m. (101), p. 167.

²⁴⁵ Leonard: i. m. (144), p. 27.

további beható elemzést igényelnek.²⁴⁶ Különösen például az a kérdés, hogy a fentiekkel összefüggésben milyen szerepet kapjanak a közös jogkezelő szervezetek.²⁴⁷ Az új szabályok kidolgozásának igénye azonban arra a hosszú ideje napirenden lévő, ennek ellenére eredményesen máig nem kezelt problémára vezethető vissza, melyre a *Google Books projekt* is rávilágított: *a jogalkotók továbbra sem képesek hatékonyan reagálni a technológiai fejlődés által támasztott kihívásokra.*

Valójában mégsem képtelenség azt feltételezni, hogy *a jogalkotók elébe menjenek a felhasználásoknak.* A technológiai lehetőségek mindenki számára adottak, s ezek ismeretében érdemes lenne megpróbálni olyan jogszabályi kereteket kidolgozni, melyek a szerzői jogosultak érdekeinek tiszteletben tartása mellett maguk teremtik meg a lehetőséget a kreatív felhasználásokra. Ez a fajta fentről induló ösztönzés pedig nagy valószínűséggel a jogellenes szférából is hatékonyabban lenne képes „visszacsbítani” a felhasználókat a jogszerűség világába.

A *Google Books*-ügyre visszautalva: a szerzői jogosultak „sértődöttsége” jogi értelemben teljességgel indokolt. A kérdés mégis inkább az, hogy *az online világban kint vagy bent tágasabb?**

²⁴⁶ Egy friss tanulmány is ugyanerre a konklúzióra jutott: „[I]t is clear that this case has highlighted the urgent need to update copyright law worldwide. ... The time has come to look afresh at copyright issues in particular, and IP issues in general, and agree on a structure to deal with these challenges on a holistic basis, perhaps by moving forward with multinational supplementary agreements.” Lásd: *Davies, Strube*: i. m. (197), p. 4–6.

²⁴⁷ A közös jogkezelés könyvdigitalizálással kapcsolatos szerepének esetleges hátrányairól lásd: *Lang*: i. m. (236), p. 116–124.

** A kézirat lezárása után érkezett a hír, hogy a 2011. szeptember 15-én megtartott legutolsó tárgyalási napon sem tudták a peres felek az új, immáron harmadik megállapodást felmutatni. Chin bíró ezt annyival nyugtázta: „ez azt jelenti, hogy még legalább egy évig pereskedni fogunk”. Mivel azonban a felek bármikor bejelenthetik, hogy egyezséget kötöttek, Chin bíró pesszimista jóslata sem tekinthető biztosnak. (*Julie Bosman*: Judge Sets Schedule in Case Over Google’s Digital Library. The New York Times, September 15, 2011.; <http://www.nytimes.com/2011/09/16/business/media/judge-sets-schedule-in-case-over-googles-digital-library.html>.)